

Brâncuși

●ISSN: 1223-9623 ● EDITORI: FUNDAȚIA "CONSTANTIN BRÂNCUȘI" TÂRGU-JIU & CAMERA DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE GORJ●

BARBU BREZIANU

VREDNICA DINASTIE A GORJENILOR

Ursita joacă nu numai renghiuri și feste, dar și împletește uneori armonios soarta oamenilor. Iată în secolul trecut cum, nu departe de mănăstirea Tismana, în comuna Godinești, se naștea în 1869 Ion Ciobanu (alias Ion Georgescu Gorjan), iar șapte ani mai târziu, numai la câțiva kilometri distanță, și tot în județul "Gorjiul", pe plaiul Vulcan, comuna Peștișani, în cătunul Hobita vedea lumina soarelui Constantin Brâncuși!

Atrasi de mirajul și forfota orașului, domici amândoi "de procopseală", vor pomi per pedes, fiecare de capul lui spre Craiova unde în 1893 îi găsim ucenicind pe aceeași stradă Madona Dudu - Constantin la numărul 19 la un "Magazin de Mărfuri și Coloniale", iar Ion la numărul 23, la prăvălia cu "zefire", "presuri" și alte "lipscăni" la "Steaua Colorată". Aci, deasupra (la etaj) va poposi Brâncuși în anul 1902, răsimp în care el va modela în gips un admirabil portret al gazdei sale, al prietenului Ion Georgescu-Gorjan.

Firul se leagă mai departe după mai bine de 35 de ani când fiul lui Ion Georgescu-Gorjan - Ștefan (pe care Brâncuși îl trata "cu multă omenie și drag"), a colaborat cu fidelitate și trănicie la înfăptuirea Coloanei fără sfârșit, izbutind în 1937 performanța cu numai în patru luni de zile și cu mijloacele domoale aflate în Regatul României de atunci - să înalțe la Târgu-Jiu - după cum consemna un istoric de artă englez - "singura sculptură a timpurilor moderne care poate fi asemuită cu marile monumente ale Egiptului, Greciei și ale Renașterii".

Ștefan Georgescu Gorjan, ca un paznic de far, a purtat tot lungul vieții sale grija Coloanei lui Brâncuși, remetalizând-o pentru ultima dată în 1976...

De atunci paragina, cu un nesfârșit șir de neajunsuri și fărâdelegi s-au abătut nu numai asupra Coloanei și a arborilor ce o înconjurau (și care au fost cu toții rețezați), - dar, rând pe rând, și asupra celorlalte capodopere lăsate intacte... Iar acum, recent, într-o "Serată muzicală - disonantă - rolul precumpănitor al inginerului constructor I-am

auzit pe nedrept substituit cu cel al unui subaltern care, firește, a avut și el rolul și meritele lui. Dacă totuși, spre finele emisiunii numele inginerului Ștefan Georgescu-Gorjan a fost numai incidental rostit - mult mai gravă ni s-a părut omisiunea totală a numelui minunatului "sponsor" de odinioară - al doamnei Arethia George Tătărescu, fără de care Coloana nici n-ar fi existat. După cum s-a remarcat nefirească absență (atunci când era vorba de cel mai mare sculptor al secolului XX) ciudată, a oricărui coleg de breaslă (de pildă admirabilul sculptor în metal - Constantin Lucaci), ca și bizara, stridentă lipsă (firește și în ziua de 14 septembrie 1996 la Târgu Jiu) a oricărui critic de artă de la "evenimentul dezasamblării" Coloanei fără de sfârșit.

Dar revenind la Ștefan Georgescu Gorjan - soarta lui va mai avea contingente și se va încrucișa de astă dată și cu a subsemnatului - și aceasta printr-un insolit ricoșeu cu epopeea finlandeză Kalevala - într-o împrejurare ce dezvăluie și o fațetă aproape uitată a biografiei constructorului Coloanei: anume aceea de foarte iscusit tipăritor de valori literare.

Iată împrejurarea legată de acest intermezzo petrecut prin anii antebelici când domnia sa a întemeiat o prestigioasă Editură bucureșteană care, în afară de tipărirea a numeroase volume din literatura română, a publicat și câteva capodopere ale literaturii universale precum Gargantua a lui Rabelais (pentru prima oară tradusă la noi), ori Povestirile fantastice ale lui E.T.A. Hoffmann (în excelența tălmăcire a lui Al. Philippide); de asemenea, în ediții bibliofile: Le Grand Meaulnes a lui Alain Fournier, sau Cartea de la San Michele a lui Axel Munthe ș.a.m.d. Editura Gorjan a mai dat la iveală - și tot în ediții restrânse - câteva frumoase albume și mape cu gravuri originale iscălite de Vasile Dobrian, Fred Micoș, Nicolae Brana și Dimitrie Homung - prefațate de Ion Vlasiu și Wilhelm Beneș.

(Continuare în pag. 2)

1. Constantin Brâncuși, fotografie probabil inedită.

2. Ion Georgescu Gorjan, ghips de Constantin Brâncuși.

3. Inginerul constructor al "Coloanei fără sfârșit", Ștefan Georgescu Gorjan, în mijlocul unor autentici brâncușiologi: Barbu Brezianu, V.G. și Tretie Paleolog, Radu Ionescu și Dr. Marcu Micu - la primul "Colocviu Internațional Brâncuși" (Târgu-Jiu, octombrie 1967). Fotografie de Sean Hudson, Edinburg.

DJN SUMAR

- Ștefan Georgescu Gorjan, cel care a făcut Coloana fără sfârșit să existe ● Semnează ● BARBU BREZIANU, SORANA GEORGESCU-GORJAN, VASILE VASIESCU, ION CEPOI●
- NICOLAE DIACONU: Varia contra Brâncuși ● Brâncușiana ● Z. CÂRLUGEA, DUMITRU DUMITRAȘCU●
- Eseuri● ION POGORILOVSKI, MARIA FLORESCU, NINA STÂNCULESCU, ARTHUR PAL, NICOLETA COATU●
- Afinități electiv ● DANIELA TANASA, DUMITRU VELEA●
- Dimensiuni europene● PEDRO TAMEN, MARIAN SAVA●Fotografiile de IULIAN CĂMUI●

VREDNICA DINASTIE A GORJENILOR

(Continuare din pag. 1)

Și tocmai faptul că Ștefan Georgescu Gorjan lansase lucrări de o atare anvergură m-a îndemnat să vin într-o bună zi a anului 1939 să-i solicit editarea traducerii epopeii finlandeze **Kalevala**, mai ales că domnia sa tipărise cu succes și volume din literatura suedeză și norvegiană.

Presupunând că nu ar fi avut nimic împotriva să încerce și lansarea unei alte capodopere a literaturii nordice pentru prima dată tradusă în limba română, - m-am încumetat să trec pragul biroului editorial care se afla la numărul 3 al unei străduțe ce încă mai purta amintirea poetului Alexandru Macedonski și a cărui locuință avea să fie doborâtă într-o noapte de buldozerele comuniste, tocmai în ajunul nopții când, în dimineața următoare, Tudor Vianu obținea să fie cruțată.

Editorul Ștefan Georgescu Gorjan s-a arătat extrem de binevoitor față de

propunerea de a tipări tălmăcirea subsemnatului.

Și astfel, foarte curând epopeea a și apărut cu o prefață iscălită de Ion Marin Sudoveanu, cu frumoasa copertă a lui Pierre Grant (1904-1990) și cu reproduceri din lucrările artistului clasic finlandez Acseli Gallen Kaillega (1865-1931).

A fost un eveniment, de vreme ce, spre mirarea noastră, Kalevala s-a epuizat cu repeziune din librării, aliniindu-se cuminte prin bibliotecile publice și particulare alături de celelalte bătrâne epopei deja traduse în românește, precum **Iliada**, **Odissea**...

Și au mai trecut mulți, foarte mulți ani de atunci ... Grație amicitiei pictorului Jean Steriadi, mă aflam în 1953 (cu o jumătate de normă = 550 lei) la Institutul de Istoria Artei al Academiei R.P.R., condus cu fermitate de profesorul George Oprescu care atunci îmi dăduse "sarcina" să mă ocup de apariția bianuală a celor două reviste ale Institutului - **Studii și cercetări de Istoria Artei** și **Revue roumaine d'histoire de l'art** a căror activitate redacțională se desfășura pe Calea Victoriei în aripa stângă a vechiului Palat Regal.

Aici, într-o bună zi a anului 1963, a urcat scările Institutului, editorul de odinioară al **Kalevalii** pe care nu-l mai văzusem din anii 1940. Domnul Ștefan Georgescu-Gorjan aducea cu sine un foarte interesant text redactat în limba engleză și intitulat **The Genesis of the Column without End** - un studiu însoțit de o mică fotografie pe care Brâncuși însuși schițase cu stiloul nu numai silueta **Coloanei**, dar și peisajul înconjurător. Mai adusesese și alte șase fotografii reprezentând etape ale procesului de montare și desăvârșire a **Coloanei** a cărei concepție

tehnică îi aparținea.

Am primit cu entuziasm și recunoștință articolul și documentele iconografice și aceasta cu atât mai mult cu cât un atare subiect se suprapunea temei "Brâncuși în România", pe care profesorul Oprescu o înscrisese în "planul de activitate" al Institutului. Și fiindcă, tocmai, descoperisem un vechi text din ziarul **L'Intransigent** semnat de Maurice Rey (cărui sculptor îl construise nu de mult un șemineu la reședința sa din Quincy-Voisin) - text intitulat **Brâncuși refine paysan du Danube** și ilustrat cu o fotografie care îl înfățișa cioplind tocmai o **Coloană** de lemn - i-am oferit domnului Gorjan acest document care a apărut împreună cu articolul său în **Revue Roumaine d'Histoire d'Art** (Tom I nr.2), din 1964.

Acest prim studiu a fost doar preluatul a nenumăratelor sale valoroase articole, interviuri și prelegeri de cel mai autentic interes și consacrate toate aceluiași subiect, publicate în diverse periodice precum **Ramuri**, **Arta Plastică**, **Contemporanul** ș.a.m.d. revenind însă cu fidelitate și în 1965 și în 1979 în alte două numere ale Revistei Institutului de Istoria Artei al Academiei.

Amintirea întâlnirii de odinioară (petrecută sub pretextul finlandez și sub alte zodii editoriale) - avea să fie astfel reînviată, axată fiind de astă dată exclusiv pe teme brâncușiene - totul orânduindu-se și cimentându-se treptat-treptat în cursul anilor, într-o statometrică și loială prietenie și un bun schimb de vederi.

Și tot într-un climat editorial - în anii 1973-1974 - avea să se desfășoare și ultimul episod, de astă dată la Editura Academiei R.S.R. unde în acea vreme se afla sub tipar și versiunea engleză a monografiei "**Brâncuși în România**".

Hazardul - dacă nu și "cadrele" - au vrut ca responsabilul de carte și traducătorul ("translation editor") - persoana care s-a ocupat cu deosebită acuritate și competență de lucrare, înrâurind în bine și ediția românească - să nu fie altcineva decât nepoata lui Ion Georgescu Gorjan - Sorana - fiica lui Ștefan Georgescu Gorjan !!!

Oare toate aceste multiple coincidențe - într-o neștiută lume a corespondențelor - nu aduc cumva aminte de basmul **Înșir-te Mărgărite**, când mărgărelele înșiruite ca niște mătăni, par a se reaseza cuminti de astă dată chir pe firul **Coloanei fără sfârșit** - așa cum inspirat le întrezărise cândva la Târgu-Jiu însuși Brâncuși: "Cette Colonne sans fin annelée, ascensionnelle, chapelet de prières" - precum subtil îi tălmăcea gândul un fervent al lui admirator.

SORANA GEORGESCU-GORJAN

ȘTEFAN GEORGESCU-GORJAN

un destin de excepție

Ștefan-Ioan Georgescu-Gorjan s-a născut la 29 august/11 septembrie 1905 la Craiova, în locuința din strada Madona Dudu nr.23, în care tatăl său, Ion Georgescu-Gorjan, îl găzduise pe bunul său prieten Constantin Brâncuși.

În perioada 1916-1920 a urmat gimnaziul la Liceul Carol I din Craiova, terminând cursurile ca premiant I. Atunci a învățat temeinic limba germană (prof. Turtureanu și Maghetu), franceza (prof. M. Stăureanu, C. Fortuțescu, Al. Popescu-Telega), latina (prof. Ion Florescu). Profesor de română i-a fost Niculescu-Naquet. A învățat singur engleza, italiana și spaniola. Ulterior va învăța rusa, ceha, bulgara și portugheza.

În perioada 1920-1923 a urmat cursul superior - secția reală - la liceul Carol I, obținând premii de onoare și premii ale asociației "Prietenii științei". Directorul liceului, profesorul de matematică Nicolae Balaban, l-a angajat ca meditant de matematică al ficei sale. Publică și difuzează "Revista Matematică a Liceului".

În toamna anului 1923 dă examen pentru clasa a VIII-a (fără frecvență) și trece cu brio și examenul de bacalaureat.

În perioada 1923-1928 a urmat cursurile Școlii Politehnice din București, secția Electromecanică (admis al 17-lea din 400 de candidați). A urmat în paralel cursuri de italiană (Ramiro Ortiz), filosofie (C. Rădulescu-Motru, Mircea Florian, Nae Ionescu), istoria (N. Iorga), știința literaturii (M. Dragomirescu). A asistat regulat la prelegerile de istoria artei ale prof. Al. Tzigara-Samureac. Întrucât nu existau cursuri tipărite, a avut inițiativa multiplicării propriilor notițe, prefigurând viitoarea activitate de editor.

La 15 iulie 1928 a obținut diploma de inginer electromecanic a Școlii Politehnice din București (nr. 540). La 1 septembrie 1928 este angajat la Societatea "Petroșani" și trimis pentru o practică de șase luni la uzinele Siemens-Schuckert din Viena.

La sfârșitul anului 1929, la cererea sa expresă, este trimis în Valea Jiului, la exploatare, unde efectuează un îndelungat stagiu în subteran. La 18 iulie 1933 primește brevetul de șef de exploatare în specialitatea mecanică (nr. 63), acordat de Direcția Generală a Minelor din Ministerul Industriei și Comerțului. Este inginer șef și adjunct al directorului Atelor Centrale din Petroșani (ing. Matei Bălănescu). În ianuarie 1939 este avansat de către Comitetul de Direcție al Societății pentru "Studierea și punerea în funcțiune a fabricii de turnare a fontei maleabile și de fitinguri" (adresa 1355 din 13.1.1939).

În paralel cu activitatea de inginer predă electrotehnica la Școala

de maștri mieri și mecanici din Petroșani. Pentru a suplini lipsa oricărei cărți tehnice în limba română în domeniul pregătirii muncitorilor calificați și a meșterilor, scrie un curs sapirografiat distribuit elevilor și apoi, după o serioasă documentare, publică **Principii de electrotehnică** la tipografia Nicu Milosescu din Târgu-Jiu. Apărută în octombrie 1931, în "anul centenarului descoperirii fenomenelor inducției electromagnetice, baza electrotehnicii moderne, de către Michael Faraday", lucrarea va primi în 1933 premiul "Prof. N. Manoilescu", acordat de Școala Politehnică Regele Carol II din București pentru "Contribuție la literatura tehnică românească" și va fi aprobată de Ministerul Educației Naționale ca manual de consultație pentru liceele industriale.

La 3 aprilie 1933 ing. Gorjan conferențiază despre "Aplicațiile electricității în industria carboniferă", bazându-se pe materiale documentare englezești, americane și germane. Conferința va fi publicată în *Buletinul IRE*, anul I, nr. 2, 1933.

În septembrie 1937 publică lucrarea scrisă în colaborare cu ing. Emil P. Mareș - **Cartea ucenicului mecanic și turnător, urmată de cursuri practice pentru toți lucrătorii și în special pentru frezori și rectificatori**.

În 1939 în timpul vacanței de vară scrie în aproximativ o lună **Minunata poveste a electronului (o carte de electricitate pentru toți cei ce știu să citească românește)**, lucrare care va apărea în 1940 la "Cartea românească" din București.

Tot în 1939 scrie în colaborare cu ing. August Buttu **Cartea minerului** (lucrarea tipărită în 1940 la "Jiul cultural" din Petroșani) și elaborează broșura **Electricitatea în gospodăria noastră (sfaturi serioase pe ton glumeț)** care va apărea în 1940 în colecția "Cunoștințe folositoare" condusă de prof. Ion Simuonescu.

Lucrările publicate au fost în mare parte redactate, tehnoredactate, corectate și chiar difuzate prin grija inginerului Gorjan, care a acumulat astfel o prețioasă experiență pe care se hotărăște s-o valorifice la sfârșitul anului 1940, intrând în lumea editorilor. Cu ajutorul directorului general Ion Bujoiu, inginerul Gorjan este transferat la București ca administrator al tipografiei "Finanțe și Industrie" S.A. și ca director al revistei "Analele Minelor din România", rămânând totodată salariat al Direcției Generale a Societății Petroșani până în aprilie 1942.

În perioada 1929-1939 inginerul Gorjan a efectuat peste 20 de deplasări de serviciu în străinătate pentru investiții în mașini și

Ștefan Georgescu-Gorjan

materiale. Între 14 și 20 octombrie 1936 a participat la o excursie de documentare a Asociației Generale a Inginerilor Români în Polonia. Între 8 și 16 septembrie 1938 a luat parte la Congresul Internațional de Turnătorie din Polonia, singurul român din 150 de participanți.

În timpul unor deplasări la Paris (dec. 34, ian. 37, dec. 36, iulie 37) îl vizitează pe Constantin Brâncuși, bunul prieten al tatălui său. Teinică pregătire profesională a tânărului inginer precum și vasterile sale preocupări în materie de artă și literatură l-au determinat pe Brâncuși să-i ceară acestuia să se gândească la posibilitatea realizării unei coloane infinite de mari dimensiuni la Târgu-Jiu. (Inițiativa ridicării unui monument în amintirea eroilor îi aparținea Areticii Tătărescu, care-l contactase pe Brâncuși în 1934 în acest sens). Inginerul

- mașina electrică de găurit;
- mecanismul de avans;
- jugul de prindere al dispozitivului;
- prelungitor cu cap de prindere cuțite;
- tiranții jugului;
- burghie, cutite și diverse SDV-uri.

Gaura de vizitare trebuie situată la înălțimea de 300 mm față de bază pe axa modulului de bază, pentru a se putea ajunge prin interior, cu mâna, la baza structurii de rezistență, în vederea prelevării unor eventuale probe de oxizi.

După fixarea și centrarea dispozitivului de găurire, alimentarea cu energie electrică s-a făcut de la o distanță de cca. 200 m, din cofretul unei clădiri din zonă. Pentru răcirea sculelor s-a folosit o pălnie prevăzută cu o țevă de scurgere fixată pe cadrul dispozitivului.

Operația de găurire a început în trepte, cu burghiul de ϕ 6 mm, apoi de ϕ 16 mm, ϕ 35 mm și ϕ 42 mm, după care s-a montat prelungitorul cu capul de prindere a cuțitelor, în vederea executării găuririi la diametrul de ϕ 80 mm, prin prelucrări succesive.

Capul de prindere are în față și în spate șabte de ghidare, în funcție de diametrul la care s-a ajuns prin prelucrări succesive.

Modulul de bază are grosimea de 20 mm și este din fontă cu o structură fină și dură.

După străpungerea acestui înveliș de 20 mm din modulul de bază, pe aceeași axă la o distanță de 217 mm, se află chesonul de rezistență prin care s-a executat o gaură de ϕ 16 mm, adâncă de 100 mm, întâlnind după aceasta o umplutură de beton.

Dimensiunea găurii de ϕ 16 mm urma, în cazul când nu ar fi fost beton, să se lărgască la ϕ 80 mm, în vederea analizării în interior a chesonului de rezistență, care are o secțiune pătrată. Apoi dispozitivul s-a deplasat vertical până la baza primului modul al monumentului, efectuându-se o gaură de ϕ 16 mm, care a fost apoi filetată la M 18, în care s-a înșurubat dop cu dop hexagonal din alamă, în vederea asigurării scurgerii apei din interiorul modulului la diferite intervale de timp, în funcție de condensul sau infiltrațiile produse.

3. CONSTATĂRI

Încă de la prima gaură dată de ϕ 16 mm, un șuvoi de apă a ieșit din interiorul modulului de bază.

Ulterior s-a constatat că cca 3/4 din înălțimea modulului de bază era umplut cu apă provenită din condens și infiltrații.

Prin gaura de vizitare de ϕ 80 mm, cu mâna, s-a analizat starea tehnică interioară a modulului de bază. S-a constatat că acesta s-a conservat foarte bine, având o structură cristalină densă și o duriitate ridicată. Chesonul de rezistență a fost protejat cu miniu de plumb și prezintă exfolieri ale peliculei, cât și părți din suprafața metalului oxidate superficial. Interiorul modulului de bază a fost iluminat cu ajutorul unei lămpi portabile, putându-se astfel examina, cu oglinda, întreaga suprafață interioară, care direct nu ar fi fost posibil. Pe fundul acestei cavități se aflau părți exfoliate provenite din oxidarea superficială a chesonului de rezistență. Tot aici se mai afla și mâzgă.

Intrucât interiorul chesonului este umplut cu beton, gaura de ϕ 16 mm nu s-a mai mărit, nefiind cazul, deoarece nu se mai putea constata nimic în plus, decât faptul că aceasta era bine conservată.

4. CONCLUZII

Ca aspect general "Coloana infinită", din punct de vedere al coroziunii, nu prezintă aspecte de natură să pună în pericol starea monumentului.

Este necesar să se refacă protecția anticorozivă a chesonului de rezistență prin scoaterea tuturor modulelor, protecția făcându-se atât la interior, cât și la exterior, cu materiale anticorozive ce se vor stabili de Secția de Protecție Contra Coroziunii din INCERC.

La montare, modulele vor fi chituite pentru a se evita infiltrațiile provenite din intemperii.

De asemenea, partea exterioră a modulelor va fi nevoie să aibă coloritul prescris prin documentație.

Orificiul de ϕ 80 mm a fost obturat provizoriu cu un disc din fontă, fixat fiind cu chit, în vederea unei analize ulterioare care ar preceda operațiile de conservare a monumentului.

ȘEF SECȚIE, Dr. ing. V. Goran
RESPONSABIL TEMĂ, Ing. pr. N. Șerban

SECȚIA INGINERIE SEISMICĂ

Rezultatele cercetărilor teoretice și experimentale privind caracteristicile dinamice ale Coloanei Infinită de la Târgu Jiu

1. CERCETĂRI TEORETICE

Coloana infinită se compune dintr-un nucleu tubular (cu secțiunea transversală pătrată din profile cornier și plat-bande din oțel) și din 17 corpuri trunchi de piramidă (din fontă) introduse pe acest nucleu pe principiul măgulelor.

Pe verticală nucleul central are secțiune variabilă fiind împărțit în trei tronsoane.

Calculul perioadelor proprii de oscilație s-a făcut în ipoteza consolei de secțiune constantă cu masă uniform distribuită. Luând în considerare numai momentul de inerție al nucleului din oțel dar integral la masele (adică inclusiv corpurile de fontă).

Utilizând formula cunoscută pentru frecvența circulară, s-au obținut:

$$\omega_1 = 2,48 \quad T_1 = \frac{2\pi}{\omega_1} = \frac{6,28}{2,48} = 2,53 \text{ secunde}$$

$$\omega_2 = 15,59 \quad T_2 = \frac{2\pi}{\omega_2} = \frac{6,28}{15,59} = 0,40 \text{ secunde}$$

$$\omega_3 = 43,60 \quad T_3 = \frac{2\pi}{\omega_3} = \frac{6,28}{43,60} = 0,14 \text{ secunde}$$

2. CERCETĂRI EXPERIMENTALE

Determinarea perioadelor proprii de oscilație s-a făcut utilizând captori RANGERS SS-1 care au caracteristicile:

- Perioada proprie de oscilație $T = 1$ sec.
- Domeniu de frecvență 1,5 - 100 Hz
- Amplitudine maximă măsurată ± 2 mm
- Sensibilitate 340 V. m⁻¹. s
- S-au utilizat filtre și amplificatoare.

Sistemul de înregistrare magnetică a fost constituit dintr-un magnetofon RACKAL cu 12 canale.

Prin analiză spectrală Fourier s-a obținut perioada proprie de oscilație.

$T_{1 \text{ exp}} = 1,8$ secunde practic în toate punctele de măsură instalate pe verticală pe coloană.

Diferența față de perioada calculată inițial considerând că lucrează numai nucleul ($T_1 = 2,53$ sec.) se poate explica prin conlucrarea corpurilor de fontă cu nucleul de oțel datorită împănării, toleranțelor foarte strânse de execuție și oxidării în timp.

Astfel, calculând perioada proprie cu considerarea însumată a momentelor de inerție ale corpurilor și nucleului rezultă:

$$T_1 = 1,92 \text{ sec.}$$

rezultat apropiat de cel experimental ($T_1 = 1,8$ sec.)

Trebuie menționat că formula utilizată nu ține cont de secțiunea variabilă a nucleului și a Coloanei și de condițiile reale de fundare.

Restauratorii din 1965 ai Coloanei fără Sfârșit: Ștefan Georgescu-Gorjan și Gheorghe Vartic, fotografiat de Andrei Pănoiu

Un alt element care justifică diferența redusă care a mai rămas în discuție este prezența betonului în tronsonul inferior al nucleului care rigidizând structura poate reduce perioada de oscilație.

3. CONCLUZII

Caracteristicile dinamice teoretice și experimentale ale Coloanei infinite indică o comportare dinamică omogenă cu conlucrarea dintre nucleu și corpurile piramidale. Nu se semnalează fenomene dinamice care să denote o flexibilitate excesivă a structurii Coloanei sau salturi bruște de rigiditate.

Din comparația făcută cu starea bună a metalului nucleului constatările anterioare sunt considerate justificate.

ȘEF SECȚIE ISC, Dr. ing. H. Sandi
CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC, Ing. S. Georgescu

EXAMINAREA STĂRII DE COROZIUNE A COLOANEI FĂRĂ SFÂRȘIT (INFINITULUI). RECOMANDĂRI DE CONSERVARE

Urmare a apariției unor scurgeri de rugină la exterior, la baza Coloanei, în vederea stabilirii comportării în timp a structurii de rezistență din oțel și a modulelor din fontă metalizată, s-a solicitat expertizarea stării actuale în ceea ce privește coroziunea și recomandarea măsurilor de protecție care să asigure siguranța în timp a acestei capodopere naționale.

1. Starea actuală

a/ Pentru stabilirea cauzelor care au condus la apariția fenomenelor de coroziune, s-au efectuat investigații prin:

- examinarea exterioră a Coloanei;
- examinarea interioară a modulelor și examinarea exterioră a structurii de rezistență din oțel, prin practicarea unor fante (prin carotare) în moduli (fotografia IV-2);

În urma investigațiilor menționate mai sus, s-au constatat următoarele:

- fonta la exteriorul modulelor nu prezintă fenomene de coroziune datorită protecției prin stratul de alamă aplicat prin pulverizare la cald. În prezent acest strat s-a consumat parțial, necesitând refacerea metalizării în același mod;
- fonta în secțiune, observată în urma corodării, prezintă o structură omogenă, compactă și fără vreo porozitate vizibilă;
- moduli în interior nu prezintă fenomene de coroziune evolutive, în concluzie modulii au avut o comportare bună în timp;
- spațiul din interiorul modulelor în zona examinată, prezintă o umiditate ridicată și apă de condens colectată la bază, ce a fost evacuată prin practicarea unui orificiu de scurgere (fotografia IV-2);
- suprafața de oțel a elementului de rezistență se prezintă în general bine, vopseaua de miniu aplicată inițial nefiind consumată în întregime, unele zone menținându-se intacte; nu s-au remarcat fenomene de exfoliere sau rugină aderentă pe suprafața de oțel, cu excepția capetelor unor șuruburi (fotografiile IV-3, IV-4, IV-5, IV-6);
- interiorul miezului de oțel s-a constatat că este betonat în zona de solicitare maximă a structurii, ceea ce i-a conferit o protecție anticorozivă bună.

2. Concluzii asupra stării de coroziune

În ansamblu, structura se prezintă bine și nu necesită măsuri speciale de consolidare și nici desfacerea modulelor. Fiind necesare numai unele măsuri de refacerea protecției exterioare a scheletului de rezistență (prin grunduire) și de refacerea stratului de alamă (prin metalizarea modulelor din fontă).

3. Recomandări de conservare

În vederea evitării apariției unor noi procese de coroziune, în special în zona modulului de bază ce corespunde și solicitărilor maxime a structurii, se recomandă următoarele măsuri:

a/ în interiorul modulelor prin fantele practicate, cel puțin în primele două module, se vor aplica grunduri anticorozive (G 355-4) prin pulverizare sau prin umplere și golire succesivă a golurilor dintre module; de asemenea aceste grunduri anticorozive se vor aplica și pe structura de rezistență.

Tipuri de grunduri anticorozive recomandate sunt: grunduri pe bază de ulei de in fierț și cromat de zinc, produși de Întreprinderea "Sinteză" Oradea sau "Policolor" București. În cazul posibilității de procurare a vopselei gudron-apoxi V 3207 și întăritor 1357, diluată cu 10 % solvent (livrată de Întreprinderea "Policolor" București sau "Apollo Galați") se pot înlocui grundurile cu acest tip de vopsea;

b/ la exterior se vor proteja modulele prin metalizare cu alamă după tehnologia folosită anterior;

c/ controlul în timp al unor eventuale procese de coroziune se va face prin deschiderea capacelor fanțelor și eliminarea eventuală a apei din condens prin orificiile de scurgere de la baza modulelor, similare cu cele care s-au executat cu ocazia examinării stării coloanei.

ȘEF LABORATOR PCC, Chim. D. Teodorescu

COMITETUL DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE
SOCIALISTA AL JUDEȚULUI GORJ
Nr.841/7 noiembrie 1983

Către
INSTITUTUL CENTRAL DE CERCETARE,
PROIECTARE ȘI DIRECTIVARE ÎN CONSTRUCȚII

Tovarășului director general ing. V. Cristescu

În legătură cu Planul de măsuri privind examinarea stării de conservare a "Coloanei infinite", suntem de acord cu realizarea unui contract de cercetare, care să fie realizat de INCERC București și subvenționat de CJCES Gorj.

Ca urmare, vă rugăm să dispuneți întocmirea contractului, cu deviz pentru prestări de servicii, având în vedere folosirea eficientă a unor fonduri minime, sub o sută mil lei, în condițiile asigurării sprijinului material pentru cercetare, de către unitățile prevăzute în planul de măsuri.

Plata se face din contul nostru de virament nr.630930196 deschis la B.N. a RSR, Sucursala Județeană Gorj.

Prezenta scrisoare ține loc de comandă fermă.

PREȘEDINTE, Ion Mocioi
CONTABIL ȘEF, V. Golumbeanu

ȘTEFAN GEORGESCU-GORJAN

REVIZIA CAPITALĂ A COLOANEI

Au trecut peste 40 de ani de la terminarea montajului Coloanei. În timpul Coloanei a suferit nenumărate intemperii: fulgere, trăsnete, ploa, zăpezi. În interiorul Coloanei s-au produs acumulări de apă (în special la semielementul de bază).

Stâlful de rezistență, din oțel, a fost vopsit la asamblare de două ori cu miniu de plumb, iar după montaj, cu vopsea. Dar straturile de vopsea nu durează o veșnicie, chiar dacă sunt protejate contra intemperiilor de către elementele de fontă.

Coloana este ea însăși paratrâznet, prin aceea că sunt legate la structura încastată în beton sârme de cupru conectate cu plăci de punere la pământ. Un paratrâznet propriu-zis nu s-a putut pune în vârful Coloanei, din motive ușor de înțeles. Nu se știe însă care este, după 40 de ani, starea plăcilor de legare la pământ.

În general, construcțiile metalice, mai ales podurile se vopsesc periodic. Aceeași "toaletă" se face și construcției metalice a turnului Eiffel, din când în când, ceea ce explică faptul că acest simbol metallic al Parisului a dăinuit din 1889 până astăzi.

În ceea ce privește rezistența la intemperii a fontei, aceasta este foarte mare. Se cunosc (mi se pare în India) monumente de fontă care au resistat multe sute de ani. Acoperirea cu alamă a fontei are o rațiune estetică, iar nu de rezistență la intemperii, întrucât fonta rezistă mai bine la coroziune decât alama.

Problema reviziei capitale a Coloanei trebuie pusă și rezolvată din timp, astfel încât ea să se efectueze cu ocazia remodelării din perioada 1995-1996, precedând operațiile de remodelare.

În luna mai 1966, în timpul celei de-a doua metalizări s-au constatat supurări de apă la baza coloanei, ca urmare a efectelor coroziunii apărute la placa-suport pe care se sprijină elementul de bază. După etansarea suprafeței Coloanei prin metalizare și lăcuire s-a constatat, chiar după ploile torențiale de la Târgu-Jiu din mai 1966, că nu se mai produc supurări. Comisia tehnică de atunci, alcătuită din ing. Vasile Marcu și alți specialiști, hotărâse să închidă spațiul interior de la baza Coloanei, cu o substanță bituminosă. Am fost de acord cu soluția propusă atunci și am recomandat ca material de umplură masticul bituminos. Masticul bituminos ar cuprinde 30-40% sau chiar 50% bitum, restul fiind material inert (filer). Bitumul ar trebui să corespundă prescripțiilor STAS 2484-64 (bitum pentru protecția conductelor metalice îngropate). Turnarea masticului bituminos s-ar face printr-o gaură practică la partea de sus a fiecărui element, o gaură ce va trebui să fie astupată prin dop sudat din metal monel.

Cum ar trebui efectuată revizia capitală a Coloanei (în special a stâlfului interior)? Operația prezintă mari dificultăți. Golul din interiorul stâlfului este un pătrat cu latura abia depășind 40 centimetri. În acest spațiu se poate totuși imagina că s-ar putea introduce un pistol de vopsire, ghidat de niște rotile pe picioare elastice, pistol alimentat cu vopsea dintr-un rezervor, și

cu aer comprimat, de la partea de sus a Coloanei, de pe ultima platformă a schelei.

Câruciorul cu pistolul de vopsit ar trebui să permită o mișcare de rotație cu 360 grade a pistolului. Ansamblul cârucior-pistol-mecanism de rotație ar putea fi suspendat și tras în sus și

Ștefan Georgescu-Gorjan

lăsat în jos de un cablu, fixat pe un plan.

Un tub flexibil de aer comprimat ar face legătura dintre aparatul de pulverizat vopsea și platforma de lucru. Se poate imagina câruciorul cu pistol având un rezervor de vopsea cilindric, destul de înalt, care să permită o înmagazinare

de vopsea suficientă, de exemplu, pentru vopsirea interiorului a 10 metri de stâlful. Când vopseaua se termină, se trage câruciorul în sus și se umple rezervorul cu o nouă sașă de vopsea.

Dar cu acest sistem nu se rezolvă decât vopsirea stâlfului de oțel în interior. În privința refacerii protecției antirugină a exteriorului stâlfului, nici vorbă nu poate fi de demontarea Coloanei, operație legată de numeroase și foarte mari riscuri.

Preconizez umplerea spațiului dintre exteriorul stâlfului de oțel și interiorul elementelor cu un material care să nu atace, dimpotrivă să protejeze fonta, și mai ales oțelul, împiedicând continuarea corodării stâlfului, care desigur că s-a produs în cei peste 40 de ani ce au trecut de la montaj.

Am acceptat în 1966 umplerea cu mastic bituminos numai a elementului inferior unde se strânsese apă, dar nu aș recomanda acest material pentru umplerea integral a spațiului dintre stâlful și elementele Coloanei, deoarece bitumul este combustibil și nu se știe ce s-ar putea întâmpla în cazul unor descărcări electrice.

După părerea mea, materialul de protecție trebuie să fie: incombustibil, cât mai puțin activ din punct de vedere chimic, față de fontă și oțel, să adere bine la oțel și fontă spre a etanșa perfect și împiedica coroziunea și să fie, dacă se poate, și ușor.

Această problemă nu poate fi rezolvată decât de chimisti.

În concluzie, revizia capitală a Coloanei ar consta din următoarele operații:

a/ Spargerea betonului în două locuri opuse, pentru a se ajunge la structura de oțel înglobată în beton.

b/ Legarea structurii de oțel cu două cabluri de aramă, protejate în tuburi de oțel umplute cu un material izolan, cabluri conectate la două plăci de punere la pământ (în două părți opuse ale fundatiei Coloanei).

c/ Astuparea cu lapte de ciment a găurilor pentru tuburile de legare la pământ.

d/ Protejarea prin metalizare și orice alte mijloace adecvate a cadrului de susținere a semielementului de jos, și etansarea acestuia, pentru a împiedica pătrunderea apei în interiorul Coloanei.

e/ Scoaterea capacului de sus al Coloanei.

f/ Vopsirea interiorului stâlfului de oțel, cu ajutorul dispozitivului preconizat.

g/ Găurirea ușoară a elementelor la partea lor de sus (respectiv folosirea unor eventuale fisuri existente), în vederea umplerii spațiului dintre elemente și stâlful cu o masă de protecție.

h/ Astuparea găurilor folosite pentru turnarea masei de protecție.

i/ Recondiționarea elementelor Coloanei prin șanțarea găurilor sau fisurilor și astuparea lor prin sudură cu metal monel.

j/ Netezirea suprafețelor.

k/ Sablarea Coloanei.

l/ Aplicarea stratului protector de zinc.

m/ Aplicarea stratului estetic de alamă.

n/ Acoperirea cu mai multe straturi de lac protector incolor.

o/ Ștefuirea lacului.

Am dat aceste indicații principale, pentru că am socotit de datoria mea să mă ocup și de conservarea Coloanei pentru posteritate.

Ing. Ștefan Georgescu-Gorjan este fiul lui Ion Georgescu-Gorjan, unul din prietenii și protecții din tinerețe a lui Brâncuși. În 1902, drept mulțumire pentru ajutorul constant primit de la prietenul său, Brâncuși a modelat chipul lui Ion Georgescu-Gorjan turnat apoi în ghips. Originalul acestui bust se află la Muzeul de Artă al R.S.R.

Ștefan Georgescu-Gorjan l-a cunoscut pe Brâncuși la Craiova, prin 1914-1915, cu ocazia unei vizite pe care artistul i-a făcut-o prietenului său. L-a revăzut pe Brâncuși, tot la Craiova, în 1922. L-a vizitat pe artist la Paris în anii 1934, 1935, 1936 și 1937. În ianuarie 1935 Brâncuși l-a propus inginerului să colaboreze cu el la realizarea Coloanei monumentale, fapt care s-a petrecut în august 1937, când artistul a locuit la ing. Ștefan Georgescu-Gorjan în Petroșani, o lună încheiată.

Notă marginală: "Dedicatia de catalog".

1. Construcția Coloanei infinite a lui Brâncuși s-a făcut la Atelierele Centrale Petroșani sub conducerea mea, ca și, de altfel, montarea ei la Tg. Jiu.

Coloana constă dintr-un miez central de oțel, de secțiune pătrată (42 x 42 cm), terminat la bază cu un fel de piramidă de oțel, încastată într-un masiv de beton cu baza tot pătrată (latura de peste 3 m) și adâncimea de 4 m.

Pe miezul de oțel s-au suprapus, ca niște mărgeli, elementele de fontă ale Coloanei, ușor împănate cu plăcuțe de oțel, față de miez. Elementele sunt goale în interior (perete de 10-12 mm) și se mențin prin greutatea proprie. Rigiditatea fontei face ca balansul provocat de vânt la vârful Coloanei, ca urmare a elasticității miezului de oțel, să fie relativ foarte mic.

Coloana lui Brâncuși a fost realizată într-un timp record: trei luni - de la 15 august 1937 la 15 noiembrie 1937. În aceste 90 de zile se cuprind proiectul ingineresc al Coloanei, cioplirea și netezirea modelului de lemn al elementelor de fontă de către Brâncuși, comandarea materialelor la Reșița, croirea și asamblarea miezului de oțel în Ateliere, turnarea elementelor, transportul cu autocamioanele la Tg. Jiu, turnarea fundatiei și încastarea în beton a piramidei de rezistență, apoi montarea elementelor de fontă, mărgelile înșirate pe miezul de oțel.

Singura operație făcută în 1938 (iunie/iulie) a fost metalizarea ei cu alamă, peste stratul anticoroziv de zinc.

Note marginale: "Schița Coloanei", "Modelul brut", "Montaj de probă la atelier", "Treii faze de montaj: vopsirea stâlfului central; - Brâncuși... (ilizibil); - n-au montat primele 3 elemente"; "Coloana cu mama și mătușa mea".

(Din caietele inginerului Georgescu-Gorjan)

2. Operația de metalizare s-a repetat, după proiectul meu, în 1965, precum și recent, în sept.-oct. 1976, spre a aduce Coloana în starea dorită de Brâncuși: "trebuie cu metalizarea să fie galbenă", mi-a telegrafiat el la 20 septembrie 1937.

Metalizarea, respectiv remodelizarea, este o operație complexă:
- Se sableză cu electrocorindon fața exterioară a Coloanei, până la dispariția straturilor vechi de metalizare și a ruginei. Suprafața curată trebuie să fie rugoasă;

- Se aplică cu pistolul un strat de zinc în stare de fuziune. Zincul este anticoroziv;

- Peste stratul de zinc se aplică, tot cu pistolul, un strat suficient de gros de alamă pură;

- După aceea, stratul de alamă se lustruiește;

- În sfârșit se face acoperirea stratului de alamă cu un lac incolor, care asigură o destul de bună protecție. Acest procedeu s-a folosit la remodelările din 1965 și 1976.

Note marginale: "Telegramă din Paris"; "Filmarea Coloanei în 1976 (este un fragment)".

3. La Coloană a colaborat multă lume, a fost o veritabilă concentrare de forțe tehnice. Am publicat în 1970 în "Contemporanul" (nr. 7 din 18 febr.) numele mai tuturor colaboratorilor mei de atunci.

Astfel, la calculele de rezistență am colaborat cu inginerul Nicolae Hasnas. Modelul pe care l-a lucrat până la finalizare Brâncuși a fost confecționat brut în Atelierul de modele al turnătoriei de meșterul Carol Flisec și "ortacii lui" - cum se spune în Petroșani.

Desenul miezului de oțel de susținere a fost executat de proiectantul Gavrilă Șomlo.

Lucrările de turnatorie s-au făcut sub conducerea meșterilor Adalbert Szabo și Gheorghe Anastasiu.

Lucrările de construcție a miezului central au fost conduse de foarte prețiosul meșter Ion Romoșan, ajutat de minunții șefi de echipă Francis Hering (specialist în construcții metalice) și Victor Borodî, sudor de înaltă calificare.

La Tg. Jiu, fundatia a fost executată gratuit de antrepriza Wildman din Brașov, reprezentată de ing. Glockner, prin meșterii constructori Victor și Augustin Perini și ajutoarele lor, iar schelele, de aceeași antrepriză, prin dugherii Anton Chebel, Iosif Beteki și alții.

Executarea lucrărilor de montaj de la Tg. Jiu, făcute sub direcția și permanenta mea supraveghere i-a revenit tot lui Francis Hering și echipei de specialiști deplasați la Tg. Jiu.

Nu i-am potestit pe toți - sunt foarte mulți - dar n-am uitat pe nici unul dintre cei care și-au adus o contribuție majoră la transformarea în realitate vie a celei mai de seamă lucrări a marelui nostru Brâncuși, opera sa capitală, Coloana infinită de la Tg. Jiu.

4. S-a pretins de către unii publiciști că Brâncuși ar fi vrut să ridice la Tg. Jiu o coloană de aproximativ 60 m înălțime. Pentru aceasta, publiciștii s-au bazat pe un trucaj fotografic apărut în 1938 în ziarul "Gorjanul" din Târgu Jiu, reprezentând de fapt de trei ori o coloană de lemn, cioplită și montată în 1920 de Brâncuși la Voulangis, o suburbie a Parisului. Acea coloană avea 7,24 m înălțime, deci trucajul din fotografie putea avea cel mult de trei ori 7,24 m, adică vreo 22 m, iar nu 60 m cum s-a pretins.

De altfel, pentru Coloana de la Târgu-Jiu a existat un buget limitativ: costul ei la Atelierele Soc. Petroșani s-a cifrat la aproape 2,5 milioane lei, sumă aprobată de conducerea vechii societăți care a finanțat Coloana. Când Brâncuși a reușit, împreună cu mine, după mai multe încercări să atingă înălțimea de aproape 30 m, cât are Coloana actuală, el a fost pur și simplu fericit.

Dacă ar fi vrut o coloană de 60 m, mi-ar fi spus și mie - eram doar persoana cea mai indicată, întrucât o lună întregă cât a locuit la mine, la Petroșani, am vorbit aproape tot timpul despre Coloană. Pe de altă parte, o coloană de înălțime dublă față de cea existentă ar fi costat cu mult mai mult - poate de 7-8 ori atât, apropiindu-se de 20 milioane lei, sumă pe care nimeni n-ar fi cheltuit-o în 1937. De altfel, am făcut un calcul de verificare al coloanei de 60 m, compusă din aceleași elemente ca și cea actuală. Rezultatul este concludent nerezistând Coloana s-ar fi răsturnat la primul vânt puternic!

Cred, și de aceeași părere este și renumitul critic de artă Sidney Geist din New York, că înălțimea actuală a Coloanei, aleasă de Brâncuși, cadrează perfect cu ambița orașului Târgu-Jiu. N-am auzit pe nimeni - nici măcar pe cei care o doresc de 60 m - spunând că minunata Coloană de la Târgu-Jiu ar suferi estetic din cauza înălțimii ei perfect armonizate cu cadrul în care a fost așezată de creatorul ei.

Note marginale: "Coloana de la Voulangis"; "Casa din Petroșani"; "Breviar de calcul".

La Târgu-Jiu, în 1976

Monumentele de la Târgu-Jiu au fost restaurate, pentru prima oară de la realizarea lor, în anii 1965-1966. Dintre aceste monumente, "Coloana infinită" necesită o restaurare periodică, la intervale de maximum 10 ani. În calitate de realizator al "Coloanei infinite", în 1937/1938, am primit direct de la sculptorul director asupra aspectului exterior al Coloanei.

Unul din motivele care l-au făcut pe sculptor să aleagă fonta ca material de bază pentru Coloana sa monumentală, în locul bronzului, în afara considerentelor de ordin economic, a fost posibilitatea de a îmbrăca acest material, de culoare neagră, într-un strat metalic galben-auriu. Din discuțiile purtate cu specialiștii de atunci în metalizare, de către Brâncuși și semnatarul acestui memoriu, a rezultat că sârma de alamă de compoziție corespunzătoare, aplicată prin topire și pulverizare, putea să dea suprafeței Coloanei culoarea și strălucirea dorite de artist.

"Il faut que la métallisation soit jeune" - îmi telegrafia Brâncuși de la Paris, spre sfârșitul lui septembrie 1937 (păstrezi telegrama originală primită atunci). Nemulțumirea lui, exprimată în scris, după ce aflase de la mine că primele probe de metalizare nu erau corespunzătoare (stratul de alamă se înnegrea), arată că sculptorul punea mare preț pe aspectul suprafețelor elementelor Coloanei. Acest aspect s-a și obținut de altfel, după aplicarea efectivă a stratului de alamă topită pulverizată, în vara anului 1938. Sârma de alamă adusă din străinătate, după eșecul primelor probe, făcute cu un aliaj mai puțin curat, a acoperit culoarea mohorâtă a fontei cu scilpirile unui strat metalic galben-auriu.

Dar timpul și intemperiiile și-au conjugat acțiunea, aplicând pe suprafețele subtile curbe ale elementelor Coloanei, pe lângă inevitabila patină, și unele dăre sau pete de rugină, avându-și originea în locurile în care stratul de alamă, subțiat, a permis fontei să vină în contact direct cu atmosfera, precum și la rosturile dintre elemente.

După cum s-a constatat la restaurarea din 1965-1966, elementele Coloanei prezentau și unele fisurări, în special la partea superioară. Este de presupus că asemenea fisurări s-au fi ivit la Coloană și în intervalul de peste 9 ani care s-a scurs de la a doua metalizare.

La examinarea vizuală, făcută în iulie 1975 și începutul lui august 1975 de către Ciobanu Traian, specialistul metalizator care a realizat efectiv, împreună cu echipa sa, re-metalizarea din 1965-1966, precum și de către arhitectul Andrei Pănoiu de la Direcția Patrimoniului Cultural împreună cu subsemnatul, la Târgu-Jiu, s-au constatat următoarele:

a/ Coloana a păstrat **cu mult mai bine** decât în perioada de după 1958 **culoarea galbenă**, și aceasta grație stratului protector de lac incolor, aplicat după metalizarea cu alamă în 1966. Degradarea Coloanei după 1938, când stratul de alamă era neprotejat, s-a produs în interval de câțiva ani, în orice caz cu mult mai repede decât după metalizarea din 1966.

b/ Se constată totuși, la elementele inferioare (semielementul de bază, elementele I, II, III), ca și la cele superioare (VIII-XV plus semielementul de sus) exfolieri mai mari sau mai mici și unele pete de rugină, poate și fisurări.

c/ La elementele accesibile de jos s-au produs și degradări voluntare, datorită amatorilor de imortalitate, care s-au iscalit fără milă, zgăriind toate stratele de protecție, până la fontă. Elementele IV-VII și-au păstrat un aspect cu mult mai curat și "colorat" (nuanța galbenă conservându-se în bună măsură).

Înainte de a începe restaurarea Coloanei în 1965, au fost consultați specialiștii necontestăți în metalizare (general-maior Vasile Marcu, specialist în metalizare al unui institut al Academiei R.S.R., cunoscut și prin activitatea sa de publicist în materie, precum și Traian Ciobanu, metalizator specialist, practicant, de la Uzinele 1 Mai din Ploiești). S-a ajuns atunci la concluzia că aspectul original al Coloanei se poate obține numai prin re-metalizare cu alamă, executată cu deosebită atenție și competență, după procedeele uzuale în prezent.

Metalizarea cu alamă trebuie aplicată pe un prim strat de adeziune, protector, din zinc sau aluminiu, care rezistă bine

ȘTEFAN GEORGESCU GORJAN

Un memoriu ignorat de "restauratori"
RESTAURAREA COLOanei FĂRĂ SFĂRȘIT

la coroziune, apărând astfel fonta de agresiunea agenților atmosferici.

Zincul se topește la 419 grade C, iar aluminiul la 658 grade C. Pe lângă că este mai ușor de aplicat (temperatura de fuziune mai redusă), zincul rezistă la coroziune mai bine decât aluminiul - afirmă specialiștii consultați.

După sablarea prealabilă a Coloanei și reparația fisurilor prin șanfrână și sudare cu metal Monel, se obțin suprafețe de fontă curate și cu aspect rugos. Rugozitatea suprafețelor este o condiție sine qua non, deoarece stratele metalice aplicate prin pulverizare la cald nu au aderență pe o suprafață lustruită.

Ca și în 1965-1966, stratul metalic de protecție (zinc) va urmări cu aproximație, microasperitățile suprafețelor de fontă astfel că el va asigura și rugozitatea necesară aplicării prin pulverizare a stratului estetic de alamă.

După cum am arătat, înainte de aplicarea primului strat anticoroziv de zinc, lacul vechi, patina și rugina se îndepărtează printr-o sablare repetată de mai multe ori, spre a se obține o suprafață metalică curată. Spre a se asigura eficiența curățirii, sablarea nu se va face cu nisip de cuarț, ci cu granule de electrocorindon, deosebit de dure.

Electrocorindonul este un material mai scump și mai greu de procurat decât nisipul de cuarț. Experiența din 1965-1966 a arătat că, din păcate, recuperarea și re folosirea electrocorindonului granulat se realizează cu o eficiență foarte redusă. Din acest motiv, în 1965-1966 s-a consumat o cantitate de peste 3 ori mai mare de granule de electrocorindon, decât cea prevăzută în devizul inițial. S-a ținut seama de această experiență, mărind substanțial consumul specific (pe m.p. de suprafață sablată).

Metalizarea anticorozivă va fi precedată de astuparea prin sudare a fisurilor existente, spre a se împiedica pătrunderea apei și altor agenți de coroziune între miezul de oțel și elementele de fontă.

După aplicarea prin pulverizare la cald a straturilor de zinc și alamă, ultimul strat, estetic, va fi protejat, ca și în 1966, prin aplicarea repetată a unui lac incolor de siliconă, grație căruia stratul estetic își va păstra nuanța galben-aurie timp de minimum 5 ani, eventual până la 9-10 ani, după cum o dovedește aspectul actual, destul de mulțumitor, al Coloanei (exceptând exfolierile și petele de rugină, ca și degradările prin iscalituri).

Stratul de lac incolor este un rău necesar. Lacul nu este suficient de incolor pentru a păstra integral luciul alamei. El dă acestui strat o nuanță mai mult sau mai puțin ternă, dar are marele avantaj de a conserva culoarea galbenă pe o perioadă de timp de cel puțin 3 ori mai îndelungată decât dacă s-ar lăsa neacoperit stratul de alamă.

Degradarea lacului se produce după minimum 5 ani și maximum 10 ani de la aplicare, după cum o dovedește experiența ultimului deceniu, după aplicarea re-metalizării.

Operația de metalizare și protejare prin lac a suprafeței Coloanei Infinite cere executarea următoarelor operații preliminare:

1. Organizarea șantierului (baracă-birou, baracă-magazine și depozit pentru aparatele de metalizare, baracă pentru compresoarele de aer și instalația de sablare, eventual racord electric în caz că nu se vor folosi motocompresoarele, racord de gaz pentru uscarea abrazivului și eventual pentru încălzirea spațiului de lucru pe timp friguros, rețea de aer comprimat de la rezervorul-tampon până la partea de sus a schelei, cu robinetii de aer din 2 în 2 m).

2. Procurarea urgentă și transportarea rapidă a utilajelor și materialelor necesare operațiilor de restaurare a Coloanei.

3. Ridicarea unei schele metalice de 32 m înălțime, cu 3 platforme de lucru mobile și pereți de protecție, cu scări în exterior, cu prize de aer comprimat și gaze (vezi punctul 1).

Se menționează că pentru executarea lucrărilor de metalizare încă în acest an, pe timp relativ favorabil, este strict indispensabil ca lucrările menționate la punctele 1, 2 și 3 să fie complet terminate până la 15 septembrie 1975 cel târziu.

Această impune luarea unor măsuri energice din partea tuturor factorilor interesați, începând cu întreprinderea căreia i se va încredința execuția.

Formalitățile de avizare a proiectului, de deschidere a finanțării trebuie efectuate în minimum de timp (de ordinul câtorva zile) iar darea comenzilor de materiale și utilaje, ca și transportarea acestora cu mijloace de transport operative, trebuie să se facă aproape paralel cu formalitățile menționate.

Montarea schelei în jurul Coloanei trebuie făcută începând de la 1 septembrie 1975; amenajările barărilor, instalațiile, platformele de lucru este bine să se facă în prezența specialistului metalizator Traian Ciobanu, care a executat restaurarea din 1965-1966 și care are o mare experiență practică.

4. Executarea sablării repetate, cu granule de electrocorindon.

5. Șanfrânarea electrică cu electroni și sudarea fisurilor cu metal Monel, urmată de polizarea la nivelul suprafeței.

6. Revizuirea capacului terminal, pus peste semielementul de sus al Coloanei.

7. Aplicarea prin pulverizare cu pistolul de metalizare, a unui strat de adeziune (anticoroziv) din zinc, de 0,12 - 0,15 mm grosime.

8. Aplicarea prin pulverizare la cald a stratului estetic de alamă de 0,3 - 0,4 mm grosime.

9. Lustruirea stratului de alamă - operație care are drept scop o mai bună rezistență la atacul agenților atmosferici (lustruirea se face cu un pistol portativ, cu ax flexibil, cu perii circulare și discuri textile pentru lustruit metalele).

10. Aplicarea unui strat de lac transparent (de siliconă) care va menține intactă culoarea stratului estetic de alamă.

Operațiile de la punctele 4-10 trebuie să înceapă cel mai târziu la 15 septembrie 1975 și să dureze cel mult până la 15 noiembrie 1975, adică înainte de căderea zăpezii.

Este necesar să se lucreze în regim prelungit (zi lumină). În caz contrar operațiile de restaurare în 1975 vor fi compromise, deci este mai bine să nu fie începute și realizate cu întârzieri.

Este de dorit ca, prin grija Comitetului Județean de Cultură și Educație Socialistă Gorj să se fotografieze starea Coloanei înainte de începerea lucrărilor, starea Coloanei după restaurare, precum și fazele de lucru în timpul operațiilor de restaurare.

Documentația ce urmează urmărește în detalii procesul tehnologic arătat. S-a ținut seama integral de experiența anilor 1965-1966 la consumul de materiale și manoperă, de suplimentările de deviz din acea epocă.

Dat fiind caracterul cu totul deosebit al lucrării, ca și importanța obținerii unor rezultate optime cerute de renumele mondial al acestui monument de artă de la Târgu-Jiu, o bună parte din articolele de deviz nu s-au putut găsi ca atare sau chiar deloc în Normele existente de deviz, atât din construcții, cât și din construcția de mașini, fiind necesară elaborarea unor articole speciale, cu explicația exclusivă la metalizările de artă de mari proporții.

Se menționează că articolele privind sablarea, corectarea fisurilor, metalizarea și aplicarea lacului au fost actualizate prin folosirea tarifelor de salarizare intrate în vigoare în construcția de mașini cu începere de la 15 iulie 1975. Am actualizat de asemenea salariile personalului necalificat (paznici, schelari) după tarifele practicate în construcții din 1974.

În schimb, în ceea ce privește costul lucrărilor de construcții pure (schelă, platforme, pereți de protecție, barăci, conducte de gaz și de aer comprimat, racord electric, chirii utilaje de construcții etc.) nu au putut aduce decât mici modificări (de cantități la materiale) articolelor de deviz din 1969, întrucât ordinul C.S.C.A.S. din 6 aprilie 1963 privind elaborarea instrucțiunilor pentru aplicarea H.C.M. nr.744/1957, redactarea 1963 este valabilă și astăzi, menținându-se neschimbate vechile prețuri de materiale, salarii și chirii de utilaje.

În acest sens, s-au consultat specialiștii în devize din INCERC, care mi-au furnizat informațiile necesare.

Am socotit indispensabilă supravegherea tehnică a operațiilor de sablare, metalizare, lustruire și lăcuire, de către un specialist de competență recunoscută (din păcate general ing. Vasile Marcu este în prezent indisponibil, din motive de sănătate).

Am prevăzut, de asemenea, supravegherea lucrărilor printr-un diriginte de șantier, desemnat de beneficiar.

Sumele necesare pentru supraveghere, dirigenție de șantier ca și pentru proiectare, au fost explicitate în deviz.

București - Târgu-Jiu, Iulie-August 1975

INTOCMIȚ,

(Ing. Ștefan Georgescu-Gorjan)

Constructorul Coloanei Infinite în 1937/1938.

Proiectantul din 1965 al restaurării Coloanei, fost șef de laborator la INCERC (Institutul de Cercetări în Construcții și Economia Construcțiilor)

N.R. Acest memoriu constituie partea introductivă a Proiectului de restaurare și conservare a Coloanei fără Sfârșit depus de autor în anul 1984/1985 la organele administrative și culturale ale județului Gorj, unde încă există. Din păcate, operațiile de restaurare preconizate pentru 1986 nu s-au mai efectuat.

Imagine din 1965

VASILE VASIESCU

Toamna patriarhului, sau despre Orasul fără Coloană

Inginerului Stefan Georgescu-Gorjan, constructorul Coloanei fără Sfârșit

"Înălțimea unei Păsări nu înseamnă nimic în sine (este ca lungimea unei bucăți muzicale). Proporțiile intime ale obiectului sunt totul".

Brâncuși, dintr-o scrisoare

Târgu-Jiuului, orașul cel mai orășd dintre toate orașele lumii - așa cum îl numeam cândva - nu mai există. Nu mai există pentru că, iată, din nou, Brâncuși a fost alungat. Președinția țării, guvernul român, ministerul culturii, împreună cu toate autoritățile locale s-au dovedit a fi unanime în ceea ce și-au propus să realizeze de mai bine de șapte ani - dărâmarea Coloanei Infinitului. Coloana lui Brâncuși de la Târgu-Jiu n-a fost să fie în veci fără de sfârșit. Orașul Târgu-Jiu, orașul lui Brâncuși s-a dovedit a fi un oraș fără coloană. Invocând legi și decrete, împletind cu mare artă patimile politice cu orgoliile personale și protejat de puterea fără responsabilitate a oficialilor noștri de tranziție, nimeni altul decât Radu Varia a reușit ceea ce de fapt nu ne-am fi închipuit vreo dată - a reușit să demoleze cea mai importantă operă a lui Brâncuși. Și cu această ispravă a reușit să desființeze un oraș. Un oraș vinovat de a nu fi realizat niciodată cât de important este.

După drum lung, când intri în urbea Jiuului prin bariera Văleii, Coloana lui Brâncuși te întâmpină cu îndrăzneală, tranșant, pledând postmodern pentru recuperarea și actualizarea fondului artistic al târgului, reevaluând curajos mondenități imaginare, izolând o realitate ultramodernă și elegantă de oraș american pe fondul romantic al focului, în drumul de favoare spre America, îngropat în sine, mistificând tentativele impactului cu noua civilizație ca ne-o apocalipsă conjugată cu adevăruri aduse de-acasă. Brâncuși consimțea simplu și orgolios: "când m-am apropiat cu vaporul de New York am avut impresia că-mi văd atelierul la scară mare". Ca o ironie (oficializată) a soartei, atelierul operelor lui Brâncuși a rămas pentru eternitate la Paris, unde cu un făcut, printr-o sinucidere continuă, urmează doar teoretic o reintegrare comportând organizări speciale, guvernate totalitar și neperformant. Iar astăzi, ca într-un spectacol grotesc, mimând cu abilitate vitalității obsesive, un doctor de cultură reușește să desubstanțializeze orizontul locului de însinguratul axis mundi - Coloana fără de sfârșit. Prin demolarea Coloanei lui Brâncuși, Radu Varia a distrus cu bună știință identitatea unui întreg oraș. Venit după unii din America, motivându-se cu inocență absurdă-i contrabandă cu încrederea și naivitatea unor înlocuitori culturali și a unor politicieni anemici, acest "play-boy cultural" a reușit să compromită răspunderea și respectul contemporanilor față de una din valorile unanime recunoscute ale umanității.

În primăvară câțiva consilieri, care astăzi nu mai sunt consilieri au provocat o sedință în sala mare a prefecturii, cu un singur punct pe ordinea de zi: **rediscutarea oportunității acțiunilor lui Radu Varia asupra orașului lui Brâncuși**. Mai marii locului n-au avut încotro și-au acceptat această sedință ce s-ar fi vrut a fi și ultima. Timpul nu mai avea răbdare. Radu Varia a fost invitat și a descins de la București însoțit de câțiva membri ai statului său care au dovedit doar îndeletniciri de pază și ordine, necum și atribuțiuni probrâncușiene. Au venit toți de la București, neinvitați oficiali însă, criticul Ion Pogorilovschi, arh. Andrei Pănoiu, sculptorul Viad Ciobanu, Sorana Georgescu Gorjan.

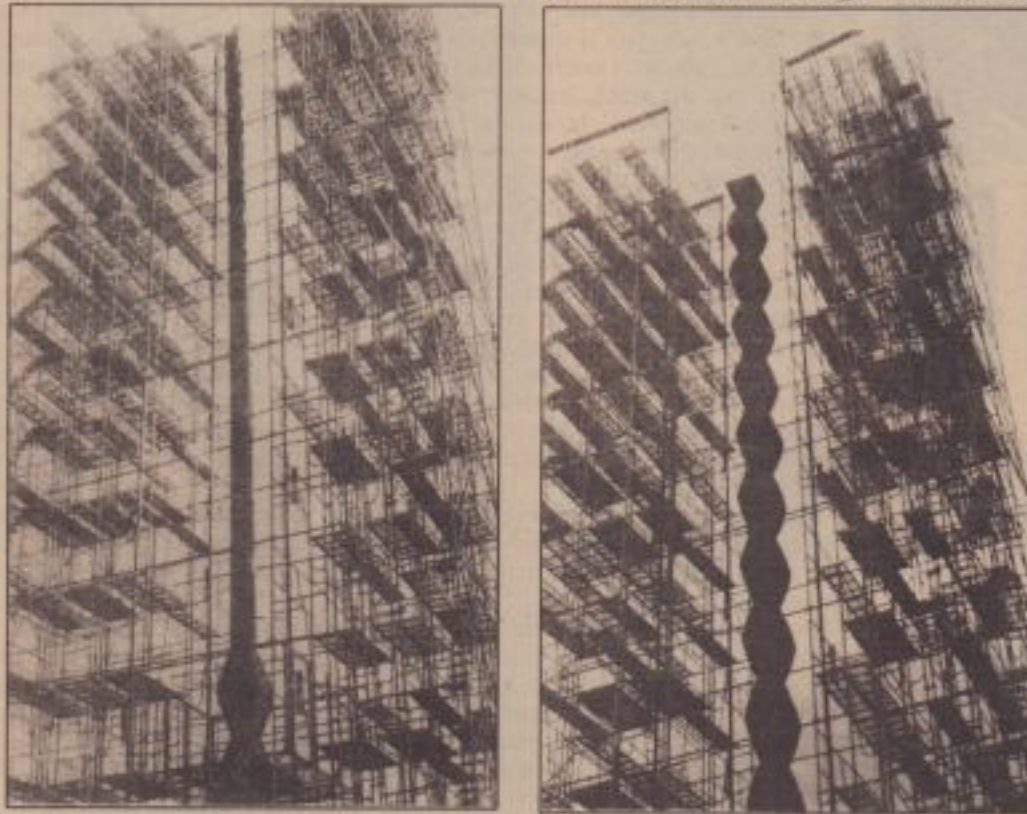
Oamenii locului, cu drept de vot, și-au spus părerea, au pus întrebări și au cerut lămuriri de la Radu Varia, ceilalți au argumentat de ce nu sunt de acord cu soluția propusă pentru restaurarea operelor lui Brâncuși. Și unii și alții s-a dovedit a pus placc și a reiterat încă o dată bunele-i intenții, generoase și dezinteresate față de opera lui Brâncuși de la Târgu-Jiu. S-a votat, și cei care au avut drept de vot, au votat aproape cu toți în unanimitate pentru soluția Varia. Cu o regie locală perfectă, sedința și-a atins scopul. A dat undă verde demersului Varia. Talentul oratoric al doctorului, poza ușor enervată a președintelui de sedință, orele înaintate, au făcut "elanel revoluționare" al celor câtorva piepturi dispuse să apere în via Coloana. Folosind alte curvințe, mai alese la prima vedere, s-a semnat actul de demolare. În zadar, printr-o scrisoare pe care am citit-o în plenumul sedinței, criticul Barbu Brezianu cere ca "în nici-un caz Coloana să nu fie demolată". În zadar, Sorana Georgescu Gorjan, fiica inginerului Gorjan ne-a amintit de ultimele gânduri scrise ale constructorului Coloanei.

Și dacă astăzi, domni de bine într-ale culturii, nu și mai amintesc numele celui ce-ar fi tras prin anii '50 cu tractorul de Coloană (înșiși Radu Varia povestește deseori, la gura sobei, "cum s-a tras de Ea cu o pereche de boi, cu două perechi de boi, apoi cu mai multe perechi"...), noi suntem în măsură în anul 1996 să lășăm numele care întăresc rușinos pecelele domnești ale momentului: Greblă, Murea, Sanda, Mărculescu-Caralicescu, Popescu-Bejaț...

În vară, pe bani ai statului, s-au demarat lucrările pe șantierul Coloanei - astăzi **Așezământele Varia din Parcul Roșu** de la Târgu Jiu. Din tot miliardul muncitorilor de la CITEK, sub veghe

personală a directorului al cărui nume momentan ne scapă, om tânăr, altfel nedus des la biserică, au ridicat niște schele supra-dimensionate în poala cărora Coloana a dispărut vederii. Garduri înalte de tablă, barici alinați ca-n fostul lagăr, o macara reconstrucționată dominând zona cu alură de spânzurătoare, structurile metalice reci ale schelei, ba chiar și uniformele noi protejând acum oameni

academicieni, șefi de reviste, fotografi, cameramani, ziaristi, paznici, gorile, politici de tot felul, și alții, multi alții. Din oraș n-a fost nimeni. Pentru că nimeni n-ar fi crezut. Au fost doar ei: Radu Varia, Răzvan Teodorescu, Cristian Popișteanu, Mircea Tomuș, Viorel Mărgineanu, Tudor Octavian, Ruxandra Garofeanu, Bernard Boyer, Ambasadorul Franței la București, Mariana Nicolescu, Gheorghe Sion, Șerban

Sus: Imagini ale inițiativei demolatorii din 1996 a "brâncușologului" Radu Varia
Jos: Alt tip de inițiativă din anii cincizeci surprinsă de arhitectul dr. Andrei Pănoiu

noi - toate vopsite-n roșu (din ce rezerve atâtea vopsea roșie care să stigmatizeze pentru totdeauna un parc devenit vulgar parcu' roșu?), anuntau cu surle și tobe un șantier în genul celor de odinioară, capabil să trezească resentimente cu iz politic într-un județ unde dintotdeauna s-a făcut și politică. Patrioți de provincie, la ce bon gorjenii în politică, ingenuchi și aserviți, subordonând cultura locului intereselor internaționale.

În toamnă, nefastă toamnă pentru patriarhul sculpturii moderne - era septembrie, ziua de 14 (zi cu ploaie cum în oraș mai fusese și în urmă cu 60 de ani, dar altele erau atunci vremile) - când la vreme de prânz, cu soare promis, oarsul a fost cotropit de oameni neoameni trimiși de la București, aduși de Varia. Era ora prânzului, orașul parcă dormea, toți oamenii căți mai erau oameni păreau a fi legați la ochi și nimeni n-a văzut cum se supune orașul sub sentințele autocarelor delabrare ce cucereau palmă cu palmă fetele noastre împietrite de rușine.

Lăcuste dirijate cu girofar, nuntasi cu pumnale la brâu, auroclacii veselați la gândul că vor călători în trenu' special, mineri veniți pe cont propriu și plătiți cu ora... Nicidecum, erau domni pe care istoria-i va păstra în tabla ei de materii.

Întâi cereau ai noștri, domni și ei - președinți, prefeți, primari, deputați și alți foști ai acelorasi scaune, păreau curajoși, erau încă dominați de moment și de gloria vitoare; apoi, la un semn seurt dat din inaltul macaralei, au fost anunțați ai lui, - întâi el, învingătorul fără luptă, doctorul fără pacienți, apoi toți ceilalți, tot domni și ei, rude, prieteni, supuși, ambasadori din țări ca lumea, foști miniștri și foști secretari de stat,

Hasnaș, Magda Dinculescu, Maltu Blumenfeld, Mihai Teodorescu, Viorel Micloș, Bogdan Boboescu și alții și au mai fost Mischie, Părgaru, Nanu, Sunda, Morega, POpsescu-Bejaț...

Și după ce s-au scos din teacă limbile de lemn, și după ce s-a decapitat de-adevăratele Coloana în uralele vulgare ale multimei, și după ce nimeni nu mai era interesat decât de masa consemnată ca punct obligatoriu în program, s-a dovedit că orașul este un oraș fără coloană.

Mare păcat! De-a doua zi, victoria a fost puternic mediatizată, televiziuni și-au acordat spațiile pentru a putea fi auzite poveștile de dormit copii, poze colorate dovedeau cât e de frumoasă schela lu' Varia; și astfel Coloana în sine a devenit neînsemnată.

De din vale de viață, orașul a devenit și el doar o linie dreaptă. S-a hotărât apoi, într-un deplin secret, să se demoleze Coloana în totalitate. Și pentru a da o notă mai "federală" alegerilor național-prezidențiale ce urmau, seară de seară, pe furie, bucată cu bucată, Coloana a fost desființată.

A rămas doar o tije metalică, aproape nouă, sprijinită de subțiori, învelită într-o pânză de plastic, împrejmuită de-o schelă rece în grandoarea ei, totul iluminat fără zgârcenie, păzit cu arme de foc, sub sigla deșantată a Fundațiilor Internaționale Varia și-a prea supușilor lui.

Acum e iarnă și-n parcu' roșu, gardurile șantierului păstrează în curățenie deplină arată ca niște foste panouri electorale apăstate încă de rușine figurilor zdrențuite de eternitatea cotidiană. Dinspre marile drumuri ale lumii, căile de acces spre fost Coloană sunt abandonate

zăpezilor, iar dindărătul porților zăvorâte și sigilate te-amușină oameni angajați cu instrucțiuni precise, care, de trei ori pe zi, se predau unii altora, sub consemnul proceselor verbale întărite de purafa medicului Radu Varia și semnate în alb cu creion chimic de Ion Sanda. Încă paznic șef al Fundațiilor Internaționale de pe tot teritoriul județului.

Și tot din când în când, la București, cineva punctează pro sau contra anul Brâncuși, abia trecut. Ziarele de fiecare zi au consemnat doar la rubrica faptului divers succesul doctorului Radu Varia în operațiunea de la Târgu-Jiu. Alte pagini, subordonate Ministerului Culturii au încercat să justifice arogant demersul cultural pe care l-au girat cu responsabilitate. Aici s-a consemnat cu precizie de ceasornicar (vorba R.V.) și cu litera de-o șchioapă (vezi **Cultura Națională** nr.21, joi, 10 oct.1996), cum că "Sâmbătă 14 septembrie, orele 15.05 la Târgu Jiu, a început procesul de dezasamblare a Coloanei fără Sfârșit". Textul, pe fond negru, întărește electoral poza, cât două palme bune, a marilor locali, împreună cu Radu Varia și bărați pe gardul schelei ca să-i poată vedea toată lumea, protejați încă de umbra Coloanei, ca să-i poată păstra întregi istoria locului.

Și profitând de această ocazie, Radu Varia, prin arhivele-i personale, produce dovezi de "dragoste și prietenie netărmurită"; "în această ocazie cu totul specială vă doresc succes deplin" (Bernard Boyer, Ambasadorul Franței la București); "este pentru mine o plăcere specială să vă adresez Domnule Președinte și drag prieten, încurajările și urările mele o dată cu expresia sentimentelor cele mai bune" (Dr.Vladimir Kucera, expertul Națiunilor Unite pentru coroziune); "e o știre minunată aceea că au fost în fine terminate pregătirile; înainte ca toate acestea să fie puse în aplicare, vor fi necesare dezasamblarea..." (Dr.ing.Mihai Teodorescu, Institutul de Cercetări Metalurgice, București); "acest moment cu conotații metaforice (s.n.) marchează, în opinia mea, un nou început" (Alfred H.Moses, Ambasadorul Statelor Unite ale Americii la București); "dezasamblarea... coincide cu o datorie, față de admiratorii acesteia care nu pot fi expuși absurd și inutil riscurilor unor situații neprevăzute" (prof.dr.ing.Viorel Micloș, Universitatea Politehnică, București).

Scoase ușor din context, aceste rânduri vulgare exprimă exact gânduri made Radu Varia. Orice alt comentariu pare a fi într-adevăr, absurd și inutil. Din primăvară până-n toamnă, Coloana Infinitului a fost cercetată fără rușine prin binucurile de împrumut ale timpului de investitori străini, închiriați cu ziua, ajunși flotați de Târgu-Jiu. Coccoțiți în noile tumburi de veghe, ei, inșeri neprihăniți ai momentului, cu ochii închiși sub protecția propriilor palme mereu umede, au urmărit-o zilnic, conduși după ceasu' prefecturii, ca pe-o coloană prezidențială. Și la momentul dinainte pregătit, așa cum era de așteptat, s-au auzit înpușcăturile de rigoare. În parc, Coloana fără sfârșit a fost umilită de față cu toată lumea. Apoi, au scris ziarele, cu titluri mari, după moda vremii. Semn cosmic de materie stelară" (sic!), "Scandal - Constantin Brâncuși, o victimă a mașinilor culturale"; "Cine ne salvează de salvatorii lui Brâncuși?"; "Masochismul în cultură", etc., etc.

Dar, în ceasul al 12-lea al anului, în iarnă, la început de decembrie, în liniștea de sub cupola Academiei Române (amiroșea încă a busuioac și parcă se mai auzeau aplauzele ce-l însoțiseră tot aici, mai an, și pe Radu Varia) s-a organizat un Simpozion Internațional (cum altfel?) ce-a avut sarcina să-l aniverseze pe Brâncuși la 120 de ani.

Spriznăit logistic de-o secție locală UNESCO (avem vesti cum că dl. Dan Hâulică, până mai ieri bun vorbitor de Brâncuși, a amuțit conform ultimelor indicații primite) și pomit pe jos de la Academia de Arte într-un alai restrâns și discret, simpozionul a fost girat, de data asta, de aripa stângă a Academiei. Toate comunicările s-au dovedit a fi foarte interesante, și toate au povestit despre Brâncuși ca și cum ne-am fi aflat în timp de pace (Ina Klein; **Infinitul - Constantin Brâncuși și Marcel Duchamp**; Pacla Mola; Brâncuși, câteva adnotări asupra modelului; Eric Shaner; Brâncuși și Platon - influența hotărâtoare; Serge Fauchereau; H.P.Roché, scriitorul, prietenul lui Brâncuși; Franco Sborgi; Brâncuși și sculptura în Italia; Barbu Brazianu - O avant-premiară în bibliografia brâncușiană; Dan Grigorescu - Brâncuși și modernismul românesc; Dragoș Gheorghiu-Fluierisipitor; Sorana Georgescu Gorjan - Povestea unui bust; Ioana Vlasiu - Din nou despre Rugăciunea lui Brâncuși; Cristian Veselcu - Templul din Indore; Matei Stărcuța Crăciun - Domnișoara Pogony, "La femme fatale"). Nu s-a pomenit nimic despre "situația actuală din teritoriu". Nu și-a asumat nimeni nici-o responsabilitate. Ca și cum Brâncuși n-ar fi membru al Academiei Române. Ca și cum Academia Română n-ar mai aparține României. Ca și cum Coloana fără Sfârșit n-ar mai aparține patrimoniului nostru cultural. Și ca și așa toate lumea cine suntem, participații la simpozion, veniți la Târgu-Jiu cu gânduri bune, au fost întâmpinați pe câmpul târgului de-afară de armata generalului Varia cantonată la poala Coloanei lui Brâncuși într-o (așa zisă) cazemată electorală inexpugnabilă.

Și astfel, s-a mai încheiat un an, în care, noi românii am reușit să-l mai pierdem o dată pe Brâncuși. Apropiindu-ne de inima și sufletul lui, înțelegem că măreția și grandoarea unui oraș nu înseamnă nimic în sine. Proporțiile-i intime sunt totul. Anul acesta, orașului Târgu-Jiu - orașul cel mai orășd dintre toate orașele lumii, i-a fost pangărită, ziua-n amiaza mare, intimitatea.

Coreșpondență Georgescu-Gorjan - Alexandru Istrati

București, 9 nov.1966

Stimate Dle Istrati,

V-am expedit prin postă separată două extruse din revistele Academiei R.S.România, cu titlurile "Mărturie despre Brâncuși" și "The Genesis of the Column without End".

Cele două articole, scrise de subsemnatul, vă vor pune la curent cu relațiile de veche prietenie dintre Constantin Brâncuși și defunctul meu tată, precum și cu contribuția mea la construirea Coloanei infinite de la Tg.Jiu.

Tatăl meu a prout lui Brâncuși în 1902 și a primit în dar bustul de ipsos care se află în prezent în posesia mea (este reproduș la pag.69, resp.234 din articolele menționate).

În vara anului 1937, când Brâncuși a locuit la mine la Petroșani, unde a cioplit modelul unui element al Coloanei, sculptorul a revăzut bustul tatei și mi-a autorizat să dau să se toarne după original două replici în bronz, una pentru mine, alta pentru fratele meu, Gheorghe Georgescu-Gorjan. Din diverse motive, nu mi-a fost în putință, din 1937 până în prezent, să fac uz de autorizația primită.

Despre această autorizație a sculptorului am făcut o mențiune în martie 1965 în articolul "Memoria locurilor", publicat în revista "Ramuri" (nr.3/1965). Anexez cele două file din revistă, în care figurează și articolul meu.

De curând, fiind solicitat de Muzeul de Artă al R.S.România, să cedez muzeului bustul de ipsos, am arătat că, pe baza autorizației verbale primite de la Brâncuși, țin să realizez în prealabil cele două replici de bronz, care să ne rămână ca amintire de familie fratelui meu și mie, și numai după aceea să cedez originalul. Mi s-a atras acum atenția asupra faptului că ar fi bine ca Dvs. în calitate de legatar al drepturilor de autor ale sculptorului să-mi confirmați autorizația dată de Brâncuși în 1937, în împrejurările arătate. Având în vedere caracterul strict afectiv al celor două reproduceri și ținând seama și de permisiunea acordată de sculptor, în contextul colaborării noastre din 1937/38 și pe baza prieteniei artistului cu tatăl meu, sperăm, eu și fratele meu, că veți avea amabilitatea de a ne confirma autorizația de turnare a celor două copii care ne vor rămânea nouă. După aceea voi ceda Muzeului bustul de ipsos spre a fi pus la dispoziția cercetătorilor și amatorilor, precum și pentru perpetuarea memoriei tatălui nostru, vechi prieten și sprânnitor al lui Brâncuși.

Vă mulțumim în mod deosebit, atât eu, cât și fratele meu.

Cu distinse saluări,
Ștefan Georgescu-Gorjan
Domnului Al.Istrati
18, rue Sauvageot
Paris XIV-e

București, 18 dec.1966

Stimate Domnule Istrati,

Vă confirm primirea scrisorii Dv. din decembrie a.c. și vă mulțumesc pentru interesantele amănunte pe care mi le-ați dat.

În privința confirmării autorizației de turnare a bustului, aștept ca Dv. să luați o hotărâre corespunzătoare, pe care să mi-o comunicați în timp util. Cred că Muzeul de Artă din București va organiza o retrospectivă Brâncuși în martie 1967 (10 ani de la moartea artistului), deci cedarea bustului tatei (originalul) devine actuală la începutul anului.

Transmițeti, vă rog, doamnei omagiile mele.

Cu deosebite saluări,
Ștefan Georgescu-Gorjan

București, 2 aprilie 1970

Stimată doamnă și stimate domnule Istrati,

Mă refer la coreșpondența avută cu Dv. la sfârșitul anului 1966, în legătură cu autorizația de a face aci două reproduceri în bronz, după bustul tatălui meu, Ion Georgescu Gorjan, sculptat de Brâncuși în 1902.

Bustul original de ipsos se găsește în prezent în posesia Muzeului de Artă din București, iar cele două reproduceri - dacă vă reamintiți - ar urma să constituie amintiri de familie, pentru mine și fratele meu. După cât am înțeles din scrisoarea Dv. din 1 dec.1966, anumite împrejurări vă împiedicau atunci să luați o decizie cu privire la autorizația solicitată. Sper că în prezent sunteți în măsură de a acorda această autorizație, motiv pentru care vă rog să aveți amabilitatea de a-mi răspunde.

Eu vă mulțumesc în mod deosebit pentru amabilitatea Dv. și vă rog să primiți saluările mele distinse.

Ștefan Georgescu Gorjan

București, 15 ian.1977

Stimată doamnă și stimate domnule Istrati,

Revin asupra unei vechi cereri, pe care v-am adresat-o la 9 noiembrie 1966, cu privire la reproducerea în bronz (în două exemplare: unul pentru mine, altul pentru fratele meu) a bustului tatălui meu Ion Georgescu-Gorjan. Originalul în ghips se găsește în prezent în posesia Muzeului de Artă al R.S.R. În scrisoarea Dv. din 1 dec.1966, mi-ați comunicat că veți hotărî în viitor asupra acordării de autorizații de reproducere, în general. Cred că motivele pentru care nu ați putut să-mi acordați în 1966 autorizația solicitată nu mai există astăzi, așa că aștept cu deosebit interes hotărârea Dv. V-am arătat în noiembrie 1966 că pentru noi posesedarea unor reproduceri ale bustului tatălui nostru este o chestiune pur afectivă, de familie, și vă rugăm a ține seama de acest fapt.

În altă ordine de idei, urmând a scrie în cursul următoarelor luni o carte cuprinzând amintirile tatălui meu și ale mele personale în legătură cu Maestrul, precum și istorisirea genezei Coloanei de la Tg Jiu, m-ar interesa foarte mult să am cel puțin copiile (dacă nu originalele), scrisorilor adresate de mine Maestrului în perioada sept.-oct.1937), în legătură cu Coloana. Dv. mi-ați comunicat la 1 dec.1966 că aveți acea coreșpondență.

Odată cu mulțumirile mele călduroase, vă adreșez urări sincere de sănătate și fericire în anul care a început.

Vă rog să primiți deosebitele mele saluări.

Ștefan Georgescu-Gorjan

(Nota red. - Scrisorile nu i-au fost trimise inginerului. Au fost publicate parțial și în traducere în volumul soților Istrati apărut în 1986, de care însă inginerul - decedat între timp - nu a putut lua cunoștință).

București, 23 aprilie 1977

Stimată Doamnă,
Stimate Domnule Istrati,

Vă scriu din nou, în condiții cu totul schimbate despre aprobarea de reproducere a bustului tatei.

De data asta, nu mai este vorba pur și simplu de o amintire de familie. Este vorba de păstrarea unei opere a lui Brâncuși.

Nu știu dacă sunteți informați, dar după îngrozitorul cutremur ce ne-a încercat pe toți, Muzeul de Artă din București și Craiova au înregistrat pierderi. Printre acestea se numără și cel puțin două opere de Brâncuși - una din ghips, care nu știu dacă se va putea reconstitui, alta de marmoră, care s-a spart parțial.

Printre-o minune bustul tatei a scăpat neatins.

Vă rog să-mi dați autorizația **minimă**, pentru reproducerea unei **singure replici în bronz** a bustului tatei. Trăim aci într-o zonă seismică, în care cutremurele se repetă periodic și cu intensități mari. Dumneavoastră, ca păstrători spirituali ai întregii opere brâncușiene, nu vă poate fi indiferent dacă un bust de ghips se poate face prof sau nu, de aceea sper să primesc autorizația pe care v-am solicitat-o și la finele anului 1966, nu în scopuri materiale, ci pentru a păstra în familia noastră amintirea tatei și a artistului care, în tinerețea lui, a fost ajutat

Paris 1 Dec. 1966

Stimate Domnule Gorjan,

Am primit scrisoarea duminică din 18 noiembrie și cele două articole, interesante, de jurnal, pentru care ți mulțumesc. Ele vor completa documentarea noastră despre maestrul Brâncuși.

În ce privește relațiile care le-ai avut cu Maestrul la construirea Coloanei de la Tg Jiu, posedăm toată coreșpondența din acel timp. Și chiar Maestrul ne-a povestit adesea ori detalii. Știi bine rolul care l-ai avut pentru această operă.

feciorul răzvrătit al clorofilei

foaie verde soarele paște domol lumina, ocolind
pe soldul zilelor,
foaie verde sângele meu îngână anotimpul, sorbind
arborele sistolelor flămând,
foaie verde frunza cade-n palma covoarelor pe jii,
foaie verde e intunericul din care mă cheamă
pe strănume cărbunii.
foaie verde e chipul înmăiestrit al curajului,
foaie verde e adevărul că iarba a furat focul din
cer,
și mai verde e adevărul că multă clorofilă
măduvește în tâmpla nespusă a oricărei metafizici;
doar brâncuși, mai viu decât noi toți,
pe prispa vănilor,
sprijinit în privire ca 'ntr'un gând,
cioplește dincolo de ecourile clorofilei,
respirând adânc anii lumină.

Paul Barbăneagră

În "PRODROMOS", Paris, 1972

În articolul semnat de mata în revista Ramuri din 23.III.1966 putem să-ți dăm lămuriri precise în privința plecării la Indor; avem biletul de vapor. Este într-adevăr Compania Lloyd Triestino. S' a imbarcat la 18 Decembrie 1937 și la ora 15 la Genova, pe vaporul Conte Biancamano și a debarcat la Bombay. S-a întors cu aceeași companie la 27.1.1938, imbarcându-se la Bombay spre Napoli - Genova.

Acum să revin la bustul pe care Maestrul Brâncuși l-a făcut tatălui Dv.

Avem o scrisoare din partea Dv. scrisă Maestrului, cu data de 3.V.43 în care îi amintiți de autorizația verbală și-i cereți în același timp o autorizație scrisă.

Scriați atunci: de la "editura Gorjan"

"Je voudrais avoir votre autorisation écrite, car autrement je risquerais d' être accusé de faux".

Știm că Maestrul n' a făcut-o, nu v' a răspuns.

Prin testament autentic, Maestrul ne-a instituit pe soția mea și pe mine ca legatari universali ai săi.

Însă din diferite motive până acum nu am hotărât nimic în privința reproducțiilor.

Rămânem în coreșpondență și sperăm să vă dăm precisiuni la o dată ulterioară.

Vă mulțumim încă pentru articolele trimise

Al Dumneavoastră

Al.Istrati

18 r. Sauvageot

Paris 14-e

New York, 7 mai 1970

Stimate Domnule Gorjan,

Scrisoarea Dv. ne-a parvenit în Statele Unite, unde ne aflăm de aproape o lună.

Am venit să vizităm expoziția Maestrului Brâncuși de la Chicago (Art Institut). Expoziția este foarte frumoasă.

Referitor la autorizația pe care Dv. ne-a cerut-o în 1966, împrejurările care ne împiedicau atunci să luăm o decizie cu privire la turnarea în bronz a platurilor lui Maestrul, din nefericire încă au ramus aceleași, și asta pentru ansamblul operei lui, nu numai pentru bustul tatălui Dvs.

Vă rog să rămânem în coreșpondență și dacă plănuți să veniți la Paris, sau dacă vom veni noi în România, am vrea mult să vă cunoaștem.

Primiți saluările noastre de aici,

Natalia și Alexandru Istrati

Paris 14 mai 1977

Stimate Domnule Gorjan,

Am primit scrisorile prin care ne cereți autorizația de a reproduce în bronz bustul tatălui Dv.

Nu am știut că au fost stricate la cutremur două dintre operele Maestrului, ceea ce regretăm foarte mult; sperăm că pot fi restaurate.

Într' adevăr fragilitatea gipsurilor nu mai este de dovedit, mai ales într-un caz de cutremur îngrozitor, cum a fost ultimul. Cu toate acestea reproducerea în bronz a acestui bust este o problemă foarte complexă.

Este o operă din tinerețe a Maestrului și el însuși a judecat, având în vedere ansamblul operei lui, să nu vă dea autorizația pentru că să fie produs în bronz. De altfel ne-a și vorbit cu precizie în acest sens.

În anumite cazuri, pentru opera lui gipsurile sunt socotite, cu opere definitive și faptul că sunt fragile nu schimbă acest caracter.

Mai adăogăm și faptul că s-ar crea precedente care ar antrena demersuri în același senz, deaceia cu tot regretul nostru, nu vă putem acorda această autorizație.

Primiți stimate Domnule Gorjan deosebita noastră stimă

Natalia Dumitresco

Al.Istrati

18 rue Sauvageot

75014 PARIS

ING. ȘT.GEORGESCU-GORJAN

Str.Galați nr.18

NOTA cu privire la relațiile de colaborare dintre sculptorul Brâncuși și subsemnatul și cu privire la legăturile de prietenie dintre Brâncuși și tatăl meu

1. Tatăl meu, Ion Georgescu-Gorjan, născut în 1869 la Godinești (Gorj), decedat la Craiova în 1951, a fost bun prieten și sprijinitor în tinerețe al lui Constantin Brâncuși, pe care l-a cunoscut la Craiova încă din 1890, când erau amândoi băieți de prăvălie, pe aceeași stradă (Madona Dudu nr.23 și nr.19 - în prezent str. Maxim Gorki).

Tatăl meu, cu șapte ani mai mare decât Brâncuși, a fost unul din cei care, impresionat de talentul tânărului, l-au ajutat să intre la Școala de arte și meserii din Craiova, apoi la Școala de arte frumoase din București și, în sfârșit, l-au sprijinit să plece în străinătate.

În Arhivele orașului Craiova s-au găsit (dos.4 și 15/1902) două procuri date de Brâncuși tatălui meu, ca să-i încaseze ajutorul ce primea de la Epitropia bisericii Madona Dudu.

Tot în 1902, după ce a absolvit Școala de arte frumoase, Brâncuși a executat bustul tatălui meu, în semn de prietenie și recunoștință.

De prin 1892 până în 1894 Brâncuși a locuit la tata, în aceeași cameră cu fratele tatei (decedat și el), în casa din Craiova, str. C.A.Rosetti nr.14 (azi str.Grivița Roșie nr.12).

Când a executat bustul, Brâncuși a locuit la tatăl meu, în str. Madona Dudu nr.23 (azi str.Maxim Gorki).

2. Brâncuși îl vizita pe tata ori de câte ori venea în țară și trecea prin Craiova. Eu l-am cunoscut pe sculptor prin 1914 - 1915 când aveam 9-10 ani, apoi l-am revăzut, tot în casa părintească, în 1922.

În 1934/1935, ducându-mă la Paris, l-am vizitat pe Brâncuși, ducându-i un mesaj din partea tatei. Impresionat de creația marelui sculptor, am avut ocazia să discut sincer cu el despre operele lui. La 7 ianuarie 1935, cerându-mi o consultare cu privire la posibilitatea de realizare a unei Coloane infinite monumentale, a apreciat că așa putea să-l ajut la realizarea ei, ceea ce mi-a propus, iar eu am acceptat bucurat.

Am discutat detaliile colaborării în decembrie 1936, tot la Paris, apoi am trecut la treabă în iulie - august 1937, când Brâncuși a locuit la mine în Petroșani, unde eram pe atunci inginer. Timp de o lună am stabilit împreună detaliile de execuție, iar Brâncuși a cioplit modelul unui element al Coloanei.

Plecând la Paris la 2 sept.1937 (pentru a reveni numai pentru câteva zile pe la începutul lui noiembrie același an), Brâncuși mi-a încredințat executarea integrală a Coloanei de la Târgu-Jiu.

În noiembrie 1937 urma să plec cu Brâncuși în India, la maharajahul de Indor, unde artistul trebuia să ridice un fel de templu pentru operele pe care maharajahul i le cumpărase. Neîndată gata cu Coloana (care s-a terminat abia spre sfârșitul lui, după ce Brâncuși plecase singur în India), nu l-am putut însoți.

Pentru tov. Alexandru Stark

Anul acesta se împlineste o jumătate de veac de când, în 1933, s-a conturat precis în mintea lui Brâncuși dorința sa fierbinte de a-și realiza în România opera capitală: Coloana Infinită monumentală. Nu mult după aceea, în 1934, Aretia Tătărescu, Președinta Ligii Naționale a Femeilor Române din Gorj, i-a făcut lui Brâncuși, la Paris, propunerea de a concepe pentru Târgu Jiu un ansamblu care să înglobeze și Coloana Infinită.

Deținem aceste informații de la ing. Ștefan Georgescu-Gorjan, șeful colectivului de realizare tehnică a Coloanei, cunoscut de altfel telespectatorilor noștri din 2 emisiuni ale lui Aristide Buholu, consacrate operei lui Brâncuși.

Inginerul Georgescu-Gorjan l-a vizitat la Paris în decembrie 1935, cu care ocazie marele sculptor i-a propus să-i fie consultant tehnic pentru realizarea Coloanei.

Dar Brâncuși mai avea, în 1936, în minte un proiect grandios, din păcate nerealizat, din motivele care vor fi arătate de inginerul Gorjan, cărui Brâncuși i-a împărtășit, tot la Paris și tot în 1936, ideile lui asupra unui proiectat Templu al Descătușării, în India, în fața palatului maharajului de Indor.

În 1936 mă aflam la Paris în Impasse Ronsin 11, la Brâncuși, cu care discutăm în continuare despre Coloană. Cu acel prilej marele artist mi-a spus că maharajahul de Indor, Yeshwant Rao Holkar, cărui i murise nu de mult soția, avea intenția să construiască un templu în fața palatului său din Indor, în care să se păstreze urma cu

Posed deci de la Brâncuși :

a/ Bustul tatei, în ipsos, după care artistul mi-a dat autorizație să torn două replici în bronz - pe care încă nu le-am turnat.

b/ O schiță mică a Coloanei (pe o fotografie 6x9 cm) făcută de Brâncuși la sfârșitul lui iulie 1937.

c/ O telegramă și două scrisori, trimise de el în sept. - oct. 1937, în legătură cu execuția Coloanei.

d/ Un Catalog al expoziției Brâncuși de la New York 1926, cu dedicație din partea sculptorului.

Am făcut, în sept.-nov. 1937, o serie de fotografii asupra mersului lucrărilor Coloanei de la Târgu-Jiu (din care vreo 14 se conservă în bună stare).

Am avut numeroase și detaliate convorbiri cu Brâncuși, atât la Paris cât și, mai ales, la Petroșani și Târgu-Jiu, în legătură cu opera lui artistică.

3. În prezent, fiind în parte solicitat de unele reviste, am redactat și predat următoarele manuscrise :

a/ Un articol intitulat "Geneza Coloanei Infinite", care ar urma să apară în limba franceză sau engleză în "Revue roumaine d'histoire de l'art", editată de Academia R.P.R. (trim.I/1965).

b/ Un articol "Mărturie despre Brâncuși", care ar urma să apară în revista "Studii și cercetări de istoria artei" a Academiei R.P.R. (prin trim.II/1965).

c/ O notă cu privire la denumirile operelor lui Brâncuși de la Târgu-Jiu, care ar urma să apară în nr.12/1964 al revistei "Viața Românească".

Fotografia bustului tatei ar trebui, de asemenea, reprodusă cu o scurtă notiță în cele două serii de reviste în limbi străine, menționate mai sus.

Ar fi indicat ca aceste două materiale să apară cât mai urgent în revistele în limbi străine, deoarece cred că vor suscita interes și în străinătate.

În ceea ce privește corespondența primită de mine de la Brâncuși, o țin la dispoziție, pentru a fi fotocopiată și utilizată ca material documentar, muzeal sau istoriografic.

Dacă mi se va cere, așa putea ceda, în condițiuni ce se vor stabili ulterior de acord cu institutul interesat, o replică în bronz a bustului tatei, din cele două ce ar urma să fie turnate la Fondul Plastic.

Mai consider, de asemenea, foarte bine venită o propunere făcută în cadrul "Institutului de Istoria Artei" de pe lângă Academia R.P.R., de a se înființa un comitet Brâncuși, în care să fie cooperați toți cei care pot contribui la o mai bună cunoaștere a operei și vieții marelui artist

București, 20 noiembrie 1964

Poartă din Rucăr-Muscel.
Fotografie de Iulian Cămuș

O statuie lui Brâncuși la Craiova

De la nașterea sa (1876) și până în anul 1889, anul plecării la Craiova, Brâncuși a petrecut 13 ani în satul său natal, Hobita, cu unele întreruperi (în 1883 și 1887, când a fugit de-acasă la Târgu-Jiu - de două ori - apoi la Slatina).

La Craiova a petrecut 9 ani, ani fructuoși ai adolescenței și primei tinereți, ai uceniciei lui artistice.

Brâncuși a fost "descoperit" în 1894 de câțiva clienți și prieteni ai patronului său de-atunci, Ion Zamfirescu, și anume C.Grecescu-Perieru, Ion Georgescu-Gorjan, Ghiță Ionescu, Enache Manea ș.a. Aceștia l-au ajutat pe Costache să se înscrie la Școala de meserii a județului Dolj, din Craiova, unde Brâncuși a studiat în special sculptura în lemn.

Brâncuși a fost cel mai strălucit absolvent al acestei școli, care a dat artei românești o pleiadă de sculptori și pictori, unii bine cunoscuți, dintre care citez pe **Giorgio Vasilescu** (1864-1898), sculptor de talent, **Constantin Bălăcescu** (1865-1931), sculptor, autorul monumentului lui Tudor Vladimirescu de la Târgu-Jiu, **Ion Stănescu-Giovanni** (1870-1912), pictor, specializat la Veneția și Milano, **Anghel Chiciu** (1883-1963), sculptor, mai târziu profesor la Școala al cărei elev fusese.

În timpul șederii sale la Craiova, Brâncuși a locuit împreună cu alți băieți de prăvălie la birtul fraților Spirtaru, apoi la bodega Zamfirescu, până prin 1894. A locuit după aceea într-una din cele două odăi de care dispunea tatăl meu în str. C.A.Rosetti nr.14 (în prezent str.Grivița Roșie, număr necunoscut).

În 1902, după ce terminase cursurile Școlii naționale de arte frumoase din București, începute în 1898, Brâncuși și-a făcut stagiul militar în Reg.26 Rovine din Craiova, ca militar "avantajat" ("teterist"), neincalzarmat. În timpul acestui stagiului, Brâncuși a locuit tot la tatăl meu, în noua locuință a acestuia din str.Madona Dudu nr.24, deasupra magazinului "La steaua colorată" al lui Ghiță Ionescu, unde tata era prim vânzător.

Strada Madona Dudu se numește astăzi Maxim Gorki. Din păcate, casa de la nr.24 a suferit mult în urma cutremurului din 1977 și este supusă demolării. Posed o fotografie a acelei case încă din 1902, precum și una recentă (făcută de mine acum vreo cincisprezece ani).

După cum se vede, din păcate, la Craiova, n-a mai rămas nici o casă memorială Brâncuși.

Totuși în Craiova, orașul în care talentul lui Brâncuși a fost descoperit, orașul formării sale artistice, orașul care l-a ajutat, prin bursa acordată de Epitropia bisericii "Madona Dudu", să-și urmeze studiile superioare la București, ocupă primul loc ca importanță în viața petrecută de Brâncuși în țara lui de origine.

Muzeul de Artă din Craiova împarte cu Muzeul de Artă al R.S.R. din București cinstea de a avea un important număr de opere de-ale lui Brâncuși, achiziționate, la timpul respectiv, de amatori de artă din cetatea Băniei.

Iată pentru ce, chiar dacă nu se poate astăzi localiza în Craiova o casă memorială Brâncuși (cele două identificate fiind acum dispărute), orașul acesta are datoria să cinstească memoria lui Brâncuși printr-o statuie a artistului, plăsată într-un loc de cinste, în noul plan urbanistic al capitalei Olteniei.

Dedicație pe volumul "De vorbă cu Brâncuși"

lui Ștefan,

În semn de admirație și întru prietenie,
pentru întotdeauna, așa cum Brâncuși ne-a învățat s-o
cimentăm.

Tretie Paleologu

Biletul trimis după cutremurul din 4 martie 1977

Ing. Georgescu-Gorjanu Ștefan

Dragă prietene,
Nu răspundeai la telefon. Am venit să văd
dacă nu ați pățit nimic. Slavă domnului, și la noi
totul a mers cu stricăciuni minime.

Al D-tale foarte devotat

Tretie Paleologu
6 martie 77

C. Brâncuși: SINEA MEA OARECUM

Ștefan Georgescu Gorjan

Fotografie de Vasile Blendea

Jarnă fără Marin Sorescu

Dusul

A plecat fără să mai verifice
Dacă a închis gazul
Și dacă a strâns robinetele de apă.

Nu s-a mai întors de la poartă
Că-l strâng pantofii cei noi
Și să-i ia tot pe cei vechi,
Ori e-a uitat ceva.
Acum n-a uitat nimic.

A trecut pe lângă câine
Fără să stea de vorbă cu el.
Iar acesta s-a mirat, apoi s-a liniștit:
"Înseamnă că nu se duce prea departe,
Vine îndată".

Îi spuneam adesea Poetului, prin anii optzeci, că-i om de cursă lungă și că, în lipsa viciilor care să-i fie cultivate, va da mult de furcă regimului care tocmai se hotărâse să-l transcendentalizeze scoțându-l din scenă și din manuale. Împotriva previziunilor mele, iată îi citesc ultimele manuscrise, la biroul pe care, în urmă cu câteva săptămâni, odihnea sicriul cu corpul său neinsuflit. Știu că nu-i prea plăcea să zăbovească la acest birou, probabil pentru că este prea luminat și trage lereastră, însă cursa pe care o măsuram cu etalonul patriarhilor se terminase pe neașteptate într-o zi de iarnă aici. Am băut atunci pe îndelete o ultimă cafea, uitându-mă la imensa oboșală de pe fața și mâinile Poetului, la răceala care-i luase în stăpânire trupul impuținat, la lumânarea care ardea pe masă ca într-o poezie răsădită cândva în românește de el însuși: a nins toată noaptea atunci și mereu ca ninsoarea/ardea lumânarea pe masă/ anlea lumânarea ...

Citesc manuscrisul ultimei cărți, o carte scrisă cu sufletul la gură, de un lirism pur, esențializat, de o tensiune blând umanizată de ironia caldă, tipic soresciană. Atitudinea persiflantă față de teme este aici abolită: una este să scrii despre moarte și alta este să scrii chiar despre moartea ta. Așa încât ultimele poezii soresciene sunt un slăsietor lamento, o plângere în pustie, jumalul unei experiențe tragice care, vorba Poetului, nu-i mai folosește la nimic. Dictate Doamnei Virginia sau transcrise în grabă, cu sufletul la gură, sub regimul urgentei, câte șapte pe zi în ultimele zile de viață, aceste ultime texte sunt formalitățile cu moartea ale unui nonconformist, maniera sa inedită de cuminecare cu ființa Logosului, diacolo de care vietile și morțile sunt simple variante.

Natură genialoidă, locuită de duhul limbii române, precum Eminescu, Arghezi, Blaga sau Nichita, Marin Sorescu lasă moștenire o operă pe care, evident, contemporanii n-au cum s-o măsoare, fie din complexe, fie pentru că le lipsește distanța necesară față de aceasta. Este însă limpede că ultimele valuri de poezii sunt soresciene, că, de fapt, de vreo 10-15 ani Marin Sorescu era contemporan cu propria lui posteritate, că de la Caragiale încoace, doar Camil Petrescu și Marin Sorescu au jalonat hotărâtor limbajul dramaturgiei românești. Iar acestea sunt semne de clasicism.

Marin Sorescu spunea odată - citez în spirit nu în literă - că Autorul își face opera nu numai cu ajutorul înaintașilor, ci și cu colaborarea posterității. Aș putea spune că, de fapt, posteritatea lui Marin Sorescu a început în 1964 cu "Singular printre poezi". Acestei posterități bibliografice deja imense, trăită plenar, zi de zi, vreme de treizeci și trei de ani, i se vor adăuga încă vreo 20 de cărți, pe care, din lipsă de timp, Marin Sorescu le va semna postum.

NICOLAE DIACONU

Noapte de mai 1975, la Masa Tăcerii

Priveghi

Asist la
Propriul
Priveghi.

Nu știu ce să fac cu mine
Cel viu.

Nu știu ce să fac cu mine
Cel răposat

Eu nu i-am înmănat mesajul
Acestei lumi.
El nu vrea să-mi transmită codul
Lumii de dincolo,
(Ah, și eram ca frații).

La Hobița, în vara lui 1984

Masa tăcerii are ceva de spus

Revista "Ramuri" găzduiește, începând cu acest număr, "Gorjul literar". Nu doar un semn de carte într-o revistă, ci o carte în toată puterea cuvântului, care va avea și are de pe acum semnul ei de carte: Coloana lui Brâncuși. O coloană răsărită temerar pe aceste meleaguri, atât de dăruite de natură, o coloană smulșă dintr-un pridvor și mutată într-o poiană, transformând-o dintr-o dată din poiană în casă cu pridvor. Sălbul lui Brâncuși a făcut din întregul Gorj o imensă casă: cu acoperiș de stele și pereți de munți, lăcaș al spiritului și-al duhului binecuvântat al acestor locuri. De câte ori m-au purtat pașii prin acest ținut (și tot mai des în ultima vreme), aș zice chiar familiar, pentru că, pe hartă Bulzeștii se află imediat sub Novaci, și în zilele senine se vede Parângul, simt tentația de a mă fixa precum mușchiul într-o casă care pare că mă așteaptă pe undeva pe la Runcu, Sohodol, Râncea, Novaci, Polovragi, Tismana și în atâtea alte locuri bune; să-mi ridic un acoperiș și să mă împac cu natura din mine, căci după cea mare am aflat demult împăcarea. Dar acestea sunt avânturi subiective, nostalgii declanșate acum de entuziasmul de-a putea contribui cu ceva la propășirea Gorjului.

Gorjul, voiam să zic, a fost dintotdeauna literar. El este un păstrător grijuliu de tradiții și datini, cântecele lui de dor ne încălzesc inimile. E o albie din care pot oricând ieși genii și nu întâmplător Arghezi s-a voit neapărat gorjan. Olteanul este esență de român și gorjanul e spumă de oltean, îmi șoptea deunăzi, un prieten, zâmbind. O zicală de-a locului, spirituală, lapidară și exactă în același timp. Aminteam altădată ca mostre de literatură, proclamațiile lui Tudor, care dincolo de însemnătatea cunoscută, dincolo de șfichiul de revoltă și mânie, care cutremură, ne înfioară și azi prin, ca să zic așa, măiestria literară, deși nu la aceasta îi stătea Vladimirescului gândul atunci. Însă grija de-a se adresa într-o formă aleasă, cât mai plastică, norodului din rândul căruia se ridicase și pe care dorea să-l aibă alături, precum și instinctul de frumos al gorjanului care se manifestă și în vorbă și în port - iată până și în proclamații - fac din eroul și martirul de la 1821 un precursor al literelor - și de data aceasta nu numai gorjene. Ar trebui să mai amintesc bunele relații, cum se spune în termeni diplomatici, între Gorj și Dolj, între Craiova și Târgu-Jiu. Trecerea

valorilor dintr-un județ în altul s-a făcut din cele mai vechi timpuri în modul cel mai firesc pe drum de oi, drum de care și fără pașaport. Doljul fiind nu numai un loc de "iarnă", și consumator harnic de produse de munte, de lână, brânză, lapte, afine, mure, oi la frigare și, mai nou, de petrol și cărbune gorjan, ci, mai ales, un centru cultural generos și "cosmopolit" oltenesc. Este și firesc, așadar, să ne sporim numărul de pagini acum, cu efervescența creatoare a acestei noi-vechi publicații, căreia sperăm să-i fie cald sub aripa "Ramurilor", să-și dea întreaga măsură a forțelor creatoare, în care credem cu toată tăria. Exigențele suplimentului, evident, vor fi aceleași în toate paginile. Repet ce-am mai spus cândva: provincia e cum și-o face omul. Și Oltenia e, ca și Bârca lui Păunescu, tot în Europa. Menirea revistei gazdă este de a ajuta talentele din Oltenia să prindă aripi, de-a forma o școală literară, de-a întreține o tradiție publicistică la Târgu-Jiu, la Drobeta Turnu Severin, la Slatina ori la Râmnicu Vâlcea, orașe profund literare și statomice iubitoare de literatură și frumos.

Deocamdată drum bun "Gorjului literar"!

MARIN SORESCU

Din revista "Ramuri", nr.9, septembrie 1983, suplimentul "Gorjul Literar".

Regnuri

Cu un cristal de cuarț într-o mână
Și cu un fir de troskot și-o foaie de patlagină
într-alta
Încerc să mă sprijin cu pe două cărți
Pe un drum foarte accidentat.
Îmi pun nădejde în cele două regnuri
Care se poartă prietenos cu mine.
Ah, ce cristal pur aș fi fost
La fel de concentrat și dumnezeiesc
Pe toate fețele.
Ah, ce folositor aș fi fost celor din jur
Ca modesta pătlăgică, sau troscotul mănos
din șant.
Mă detectează porcii că le profanez
domeniul,
M-au localizat extraterestii,
Și ei tot cristale.
Și eu șontăcâi, om de sânge și carne,
Și sprijinit de buruieni de leac,
Materie îndelung alchimizată,
Șontăcâi pe drumul ăsta
Fără orizont,
Om de sânge și carne,
Cu o conștiință înflăcărată de cunoaștere,
Animal greșit.

Jarnă fără Marin Sorescu

Vești

Ziarele informează cititorii
Cu oarecare ironie
Despre starea mea posibilă.
Ba e-aș fi pus sub morfină.
Ba că mi-aș petrece
Ultimele zile la țară.
N-am timp să fac precizări,
Să dau dezmințiri
Și n-am nici putere.
"Știrile despre moartea mea
Sunt exagerate".
Spunea Mark Twain
Ieșit și el dintr-o boală.
Oricum, de ce ar trebui
Să-ți fie rușine
Când suferi?
Nici fiarele
Nu se atacă între ele
La adăpătoare.

Solul mării albastre

Îmi retrag apa din celulele tale,
Îmi trimite vorbă marea
Printr-un sol.
Am mare nevoie de combustibil
(Acum în pragul iernii).

Înțeleg de ce de le o vreme
Norii negri îmi dau târcoale:
Există în ei o bună parte din mine
Care îmi fac cu mâna.

Scară la cer

Un fir de păianjen
Atârnă de tavan
Exact deasupra patului meu.

În fiecare zi observ
Cum se lasă tot mai jos.
Mi se trimite și
Scara la cer - zic.
Mi se arunca de sus.

Deși am slăbit îngrozitor de mult,
Sunt doar fantoma celui ce am fost.
Mă gândesc că trupul meu
Este totuși prea greu
Pentru scara asta delicată.

Suflete, ia-o tu înainte.
Păș! Păș!

Balaurul

Șarpele curelar
M-a învățat, totuși,
Un șarpe dispărut,
Înviat dintr-o carte de zoologie
Pentru că lui așa i-a prezis ursitoarea
Cu gândul în altă parte,
Uitând că nu mai există balauri.
Așteaptă acum la coadă,
Înainte lui sunt, în diverse faze
De îmbălușare și mistuire,
Alți voinici.
Toți au urlat, s-au zvârcolit
Și s-au potolit pe măsură ce
Au avansat ca pe bandă rulantă.
Ultimul, ăsta de la picioarele lui,
Mai răgnește și acum.
Înre timp șarpele năpârlește,
Cu un efort extraordinar
Și-a dat jos cănașă-i de zale,
Pielea mirosind cumplit a usturoi
El o privește cum scâlpește
În mii de raze:
"Mi s-a oferit șansa unui ultim
Apus de soare, își zice, e minunat".

Ca și Nichita, MARIN SORESCU "s-a dus să moară puțin" într-o dimineață de decembrie... Deși "ieșirea prin cer" a domniei-sale a fost discretă, totuși, mass-media cea gureșă i-a trâmbițat, cu regretul cuvenit și cu recunoașterea îndeobștită, grăbita retragere ...

Impus, încă de la debutul editorial, de critica autoritară (G.Călinescu), literatul care s-a vrut **ab initio** "singur printre poeți" a intrat, relativ repede, în manualele școlare, clasicizându-se sub semnul ironiei lirice și a unei dramaturgii de o acută postmodernitate. Bineînțeles că Marin Sorescu este cu mult deasupra acestei "clasicizări" de manual - ne gândim la eseistică sa de o gravitate lucid-speculativă, dar și la serialul **Liliecilor** ce aduce în literatura română imaginea unui **topos și homo olteniensis**, fixând literar o lume rurală (și nu numai) în devenirea ei istorică ...

Pe lângă toate acestea, Sorescu rămâne în istoria presei literare ca un mare **arhitect de reviste**. E vorba de "Ramurile" craiovene și de "Literatorul" bucureștean post-revoluționar, la care, din fericire, au colaborat și o parte din condeierii gorjeni.

L-am cunoscut în urmă cu aproape două decenii, dar n-aș putea spune că i-am fost atât de apropiat precum scriitorii gorjeni NICOLAE DIACONU și ION PECIE sau prof. ȘTEFAN STĂICULESCU, între care marele poet se simțea... ca acasă, adică "în familie" ...

Legăturile lui Marin Sorescu cu Gorjul au fost unele dintre cele mai trainice. Spațiul hiperboreean al Olteniei îi pria, îl fascina, îl predispucea la meditație și iscodire, îl incita deopotrivă. Se simțea atât de bine încât mărturisea odată că ar dori să-și ridice o casă de vacanță la poalele muntoase ale Gorjului, ba chiar la Rânca bunăoară, invadată, iată, acum, de vilele căpătușilor de după Revoluție ...

Dar câte din cele dorite de poeți sunt și realizabile?! Ultima oară, l-am întâlnit pe Marin Sorescu în primăvara trecută, la Festivalul Național de Literatură "Tudor Arghezi" (în ziua decernării premiilor la Tg. Cărbunești), unde (**Doamne, ce premoniție teribilă!**) i s-a decernat premiul milionar rezervat unui scriitor consacrat pentru OPERA OMNIA - făcusem și eu parte din juriu ...

Ce premoniție! O fi simțit el atunci (măcinat de boală și recent demisionat din funcția de ministru al culturii) că gorjenii îi sunt aproape? Sau va fi fost o clipă străfulgerat de semnificația oarecum "postumă" a acestui PREMIU NATIONAL DE POEZIE, el, care în 1990 fusese încoronat cu prestigiosul **premiu HERDER** și, în câteva rânduri, inclusiv în 1996, fusese nominalizat pentru premiul NOBEL?!

Z.CĂRLUGEA

La mănăstirea Polovragi, 20 iulie 1987

Autorul

Când o carte îmi place foarte mult,
Când mă entuziasmeză,
Încep să aplaud și să strig:
"Autorul!", "Autorul!"

Nu-mi pot reprima
Această veche apucătură
De om de teatru.

Aplauzele se întetesc,
Devin aplauze prelungite,
Uneori se întâmplă să apară
Și autorul într-un colț al bibliotecii.

Un om cât se poate de modest,
Altfel de cum mi-l închipuiam eu.
Își pune mâna la inimă,
Se înclină timid,
Ne privim o clipă în ochi-

Așa i-am cunoscut
Pe mulți dintre scriitorii
Care fac fala bibliotecilor,
I-am cunoscut personal.
Au fost în casa mea.

"Decembre" l-a inspirat pe Bacovia într-o elegie simbolist-expressionistă în care doar pulsul erotic mai poate întreține iluzia existenței într-un spațiu închis, apăsător, sub abundența apocaliptică a unei nișori interminabile!...

"Decembre" a însemnat sfârșitul tragic prematur, urmare a unui destin inclement, prin care a dispărut, insurgent și discordant, din neantul literaturii profetcultist-oportuniste, acel "copil teribil" al liricii noastre: Nicolae Labiș (etern regretatul nostru Rimbaud...) cuprins, de "primele iubiri", protagonist al "luptei cu inerția", "pui de cerb" și "albatros", "buzduganul unei generații", cum l-a numit inspirat, deloc hilar, Eugen Simion!...

"Decembre" l-a nemurit pe Nichita Stănescu, cel care ne-a dat, cu "Sensul iubirii" și "O viziune a sentimentelor", "Dreptul la timp" și "11 elegii", ca să cunoaștem "Alfa", "Oul și sfera", cu "Roșu vertical" și "Clar de inimă", rămânând deopotrivă în veritabilă modernitate și "În dulcele stil clasic", depășind astfel "Operele imperfecte", cu "Noduri și semne", navigând spre marea imensă și indicibil-nostalgică a "Necuvintelor", spre inconfundabile "galaxii verbale"!

"Decembre" ne-a lăsat singuri "printre poeți" (și ... fără poeți) luându-ni-l atât de discret pe Marin Sorescu, "Vărul Shakespeare", care a urcat "scara la cer", "să moară puțin", și apoi să privească "ironist și fantezist", cu raza geniului poetic, imunda și prelungită noapte a existenței noastre. Trecând de mai multe ori pe "La lilieci" s-a dus la ai lui, neamuri mai mici ale marelui Wil, să dea și dincolo un spectacol celest de poezie și ... tragedie. Pe aici a lăsat lucrurilor, scaunelor un fior liric și metafizic, fiindcă a știut "să le așeze", adică să le confere "rânduiești", spre a deveni, chiar și ele, scaunele, receptive la jocul sublim al cuvintelor. Generos și modest, descendentul țărânilor din Bulzești, incomodul Marin Sorescu, "a zărit" și a găsit în cer lumina nemuritoare a stelelor alăturându-i oximoronic, întunericul de pe Pământ! ...

ION TRANCĂU

La Târgu-Jiu, 1983, vara

Cartea morții

Semnează distrat
În cartea morții.
Cartea vieții a fost
Ridicată, discret, adineauri,
Și arsă cu flacăra mică
În fața casei.

Cine a vrut să se uite
S-a uitat, descoperindu-și capul.

Sângele s-a întins puțin pe pagină,
Îngerul îndoliat pune sugativă.

Durere pură

Nu mi-e rău ca să-mi fie bine,
Mi-e rău ca să-mi fie și mai rău.
Ca marea cu valuri verzi, înșelătoare
Nici durerii nu-i poți ghici fundul.

Faci scufundări în durerea pură,
Esență de tipăt și desperare
Și mă întorc la suprafață vânăț
Ca un scafandru care și-a pierdut
Rezervorul de oxigen.

Mă rog de împăratul peștilor
Să-mi trimită un rechin de treabă
Să-mi taie calea.

Editura "Cercle d' Art" din Paris a lansat în primăvara anului 1995 cartea lui Serge Fauchereau: **Sur les pas de Brancusi**. Ea constituie un fascinant și original itinerar, care surprinde prin logica interioară, provoacă prin problematică și emoționează prin fidelitatea față de marele artist și opera lui.

Cartea este prezentată de autor, în preambol, cu un "jurnal de bord", îmbogățit într-un al doilea timp, prin ample note documentare și bibliografice. Ar fi, deci, "nu într-altă o monografie despre Brăncuși, ci mai curând o seamă despre o călătorie în România și la Paris, în locuri primate printr-o pasiune, cea a sculpturii".

Să precizăm: Serge Fauchereau căutase timp de două decenii lucrările lui Brăncuși prin toate muzeele principale ale lumii, ispășit de ideea unui studiu privitor la metamorfozele lor în timp, prin variante și ipostaze succesive. S-ar părea că familiarizarea cu arta populară românească, cu scrierile despre mituri și simboluri ale lui Mircea Eliade și cu "Filozofia culturii" a lui Blaga i-au oferit în final acea formulă tainică prin care gânduri și emoții s-au organizat, revărsându-se apoi năvalnic. Ambianța geografic culturală a fost decisivă pentru fiecare secțiune a cărții. Ea a jucat rolul unui detonator, facilitând trimpirea preaplinului: fiecare capitol e centrat pe o idee-cheie, toate articlându-se până la urmă într-un ansamblu de mare coerență.

Începuturile s-au făcut la Cluj, unde scrierea se deschide prin elogiul adus muzeelor satului din România. Este o premisă de la care se putea porni, și noi o știm prea bine: "... o întreagă civilizație a lemnului ... motive ... nu-i nevoie să îi specialist în arta modernă ca să vezi Brăncuși peste tot ...". Tot de aici, însă, și răbufnirea polemică a autorului împotriva unor tendințe faloase de folclorizare și românizare a operei lui Brăncuși - sub semnul heraldic și mult vulgarizat al "ciobanului din Carpați". La fel, și luarea unei atitudini critice față de reducționismul nedrept dintr-o altă teză, cea a influenței genetice a artei tribale. Fauchereau se indignază, pe drept cuvânt, de toate "bârfele" strecurate, când voluntar, când nu, în unele exegeze cu pretenții hermeneutice.

El privește sculpturile lui Brăncuși cu expresii ale unui "nou univers" (cum le considera Eliade) și ale unei "umanități purificate" (în limbajul altui român, Tristan Tzara, prieten al sculptorului, pomit ca și el spre Orașul Lumină la începutul secolului).

Întâlnirea întâmplătoare cu un desen al lui Brăncuși, reprodus în faimoasa revistă "Criterion", din anii '30, produce autorului revelația despre "Atelierul - Operă totală", atelierul conceput ca "Marea Operă"; Brăncuși prezenta un ansamblu de sculpturi, unitar articulate, în

fără sfârșit, C.R. Velescu recunoaște în Coloana brăncușiană **spicul eleusin**, simbol ezoteric în ritualurile ce aveau ca finalitate obținerea treptei inițiatice numite **epopteia** (Victor Magnin - *Les Mystères d'Eleusis* și Matilda Costișescu Ghyka - *Le Nombre d'Or*).

Dar acest "spic eleusin" era, alături de simbolul **falic** prezentat participanților la ritualuri în finalul Marilor Mistere, când se obține treapta inițiativă de epopt clarvăzător, un simbol al **Logosului**. Alături de acest simbol al Logosului, **Coloana** este, în calitatea ei de "scară la cer", o întreprind personalizare a Regelui Lumii, simbolizându-l chiar pe acesta în ipostaza de centru inobil, de **Chakravartî**...

Așadar, în semnificația ei de adâncime, **Coloana** "poate adăposti un mesaj alchimic" (p.39), așa cum macheta **Templului din Indore** "corespunde, în datele sale esențiale, aceluși program alchimic al **Templului**, impus de prezența în interiorul acestuia a celor trei **Păsări**, neagră, albă și aurie, ca și a elementului acvatic".

Renunțând, pe rând, la soluția **suprapunerii de capitelluri** în favoarea formei ovoidale, pentru a ajunge în sfârșit la soluția alchimică a fructului de măr, Brăncuși ar fi urmat, de fapt, un **program alchimic**, chiar cele trei **păsări în văzduh**, achiziționate de maharadžah (tuna neagră, tuna albă, tuna aurie) nu ar exprima decât cromatica alchimică **Nigredo** (moartea inițiativă), **Albedo** și **Rubedo** (înviere și transmutație).

În proiectul **Templului din Indore** C.R. Velescu identifică un program alchimic, mai întâi prin forma sferică (un ansamblu hermetic ovoidal - ovoidul fiind simbolul alchimic al athenorului -, abandonat în favoarea unui

DUMITRU DUMITRAȘCU

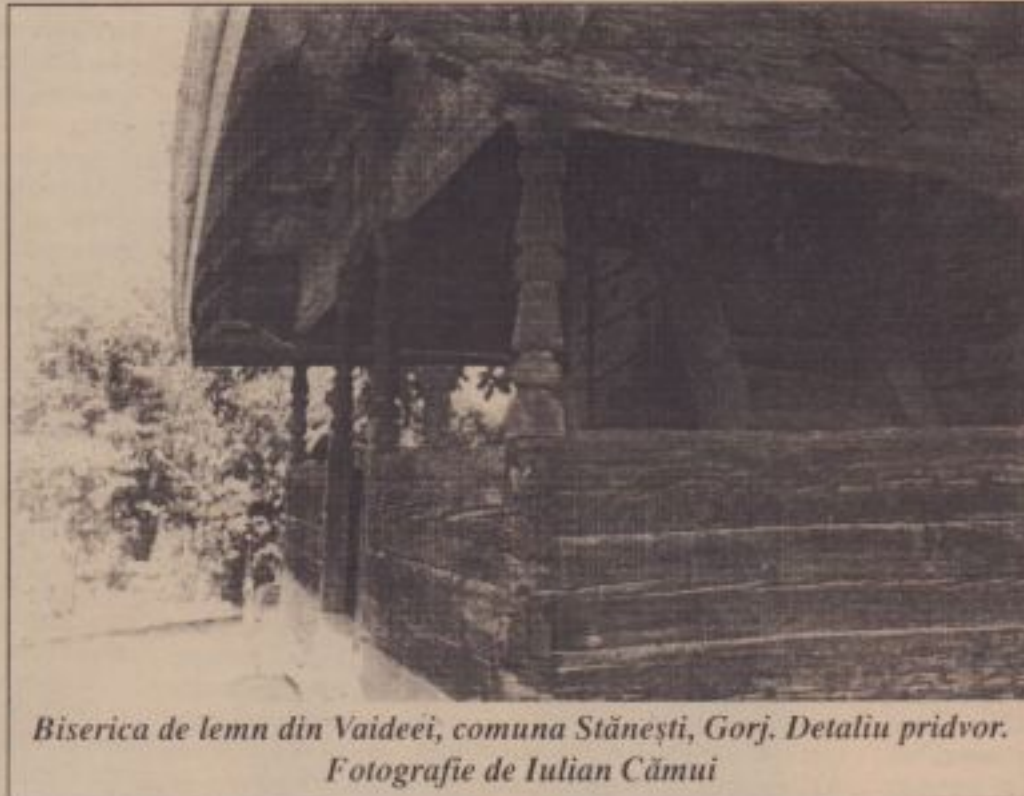
PERIPLUL UNEI NOI EXEGEZE BRĂNCUȘIENE

ambianța atelierului său. Ideea va fi dezvoltată în finalul cărții, unde e reluată ca un arc de boltă.

Tot aici are loc și cunoașterea unor lucrări ale lui Paciurea; elev și el, puțin mai vârstnic, al aceleiași Școli de Bele-arte din București, măturte a aspirațiilor novatoare din epocă. Pretextul este potrivit pentru o analiză comparativă fugară a operei de tinerețe a lui Brăncuși, din perioada studiilor din țară.

Pelerinajul care urmează, la bisericile pictate din Bucovina - "frescele lor sunt atât de frumoase și de bogate cum nu s-au văzut îndestul niciodată" - oferă perspectiva evocării sentimentului vieții și al morții la Brăncuși. Ni se evocă, aici, pietatea care l-a inspirat pe acesta în unele din cele mai importante lucrări și "sensul sacrului fundamental", care străbate întreaga sa operă.

În același context se situează vizitarea Mănăstirii Putna, care se arată o alegere minunată pentru finalizarea gândului început, stimulată de frumusețea motifelor decorative

Biserica de lemn din Vaideei, comuna Stănești, Gorj. Detaliu pridvor.
Fotografie de Iulian Cămui

întâlnite peste tot, în zonă. Arborele lumii, Columna, romboidul, ovoidul etc. nu sunt decât vestigii ale unor funcții simbolice pierdute în mare măsură. Ele reflectă un sincretism străvechi, premergător oricărei religii. Arta neolitică din părțile noastre o atestă, subliniază autorul. Ele aparțin prin conținut și spiritualității lui Brăncuși. Portretul restrâns la o

ansamblu arhitectural de forma unui măr supradimensional, apoi prin prezența în interior a elementului acvatic, cât și prin fanta de lumină coborâtore asupra celor trei **Păsări** purtătoare de semnificații speciale (triada cromatică: negru-alb-auriu, hermetism androginic, **Phoenixul** cu substituit al Pietrei filosofale, caracterul funerar al Ansamblurilor ...).

Concluzia e că, deși a rămas doar în fază de proiect, **Templul contemplării și al descătușării**, conceput de C.Brăncuși pentru Indore unde s-a aflat între dec.1936 și ian.1937, "este una dintre cele mai importante, dacă nu chiar cea mai importantă creație, a lui Constantin Brăncuși" (p.69) - sic!

E, în aceste lucrări semnate de C.R. Velescu, o debordantă fervoare speculative izvorând dintr-o metodă, rar uzitată, de investigație a unui univers artistic, care, deși e lăsat astfel din perspectivă ezoterico-inițiativă și alchimică, rămâne pe mai departe fascinant și inefabil în datele lui esențiale.

Discursul critic frizează uneori o pedanterie de exegetică specioasă, care funcționează de multe ori cam în gol, după regula manieristă a tezei, când nu cade de-a dreptul în parcelarea categorică și mahibeistă a unor fasciole de semnificații ... La un moment dat, ai impresia că nu "obiectul" analizei contează ci "subiectul" exegetic avântat în acolade vizionare, în corelații de savantă nuanțare, în concluzii greu de "omologat"...

În ciuda tuturor acestor obiecții și rețineri, C.R. Velescu face dovada unui brăncușolog de concepție, a unui eseist de larg orizont intelectual, în maniera unui vizionarism speculativ, constituit ca atare într-o bemeneutică de vocație iconologică, ea însăși de un estetism funcțional "ezoteric".

spirala simplă, al lui James Joyce, nu-i - în această interpretare - decât un transfer al ductului stângaci de pe ceramica neolitică scoasă de sub brazdă.

Ajuns în orașul natal al lui Tristan Tzara, la Moinești, Fauchereau dezvoltă o problemă de real interes pentru noi: Brăncuși și românii din Paris. Analiza se extinde la mai multe generații de contemporani, de la sosirea sa aici, până la urmă. Datele ne ajută să cunoaștem mai de aproape umanitatea lui Brăncuși.

Spațiul românesc permite autorului să înțeleagă sensurile atât de bogate ale **Măiestrei**, un motiv obsedant, pe care el o consideră ca "o operă în care Brăncuși s-a arătat fără ambiguitate și în mod voit tributator culturii române". De la prima versiune (1910) au urmat multe și felurite forme, în diverse materiale, cu socluri distincte, toate reduse la esențial, toate tinzând tot mai perfect spre contopirea cu lumina, totdeauna cântând, ca-n basmul pusărea-zână. Serge Fauchereau nu se îndoieste de caracterul arhaic, pre-creștin, al simbolului: forța magică a tinerei

este cap de serie pentru abstractizarea de mai târziu: este refuzul "biftecului", prin care fără să se excludă o senzualitate carnală, "se realizează o transcendere prin formă spre semnul pur". O notă introdusă în anexă prezintă un important gând al lui Brăncuși: "Cioplirea directă este adevăratul drum către sculptură, dar totodată cel mai rău pentru cei care nu știu să meargă. Și până la urmă, cioplirea directă sau indirectă, nu vrea să spună nimic: lucrul făcut contează".

Contemplarea unei mici colecții de obiecte neolitice, la Comana, în casa unui prieten preot, prilejuiește autorului o dezvoltare a motivului tradițiilor ancestrale la Brăncuși. Îl ajută în această direcție și familiarizarea cu specificul nostru rural. Printr-o astfel de prismă, **Regele regilor** poate fi privit ca un totem, după cum arhaicul șurub de lemn devine un fel de bunăvestire pentru **Coloana fără sfârșit**, soclul de piatră al unei **Danaide** un descendent legitim al anticelor zigurate etc. Perspectiva adoptată ne prezintă spirala ca "un motiv marcat de gravitate și parcă de tragic".

Mișcarea retrospectivă a ideii, dominantă până acum se schimbă radical. Fauchereau începe să urmărească prospectiv metamorfozele chipului uman pe care le suferă acesta în lupta dramatică a sculptorului în drumul său de la materie la esență. Admirabile considerații ne sunt oferite, cu patetism, privitor la **Muze, Domnișoarele Pogony, Săruturi**.

Și iată acum "Cântarea cântărilor": **Complexul de la Târgu-Jiu!**

Problematica devine inevitabil mai vastă, fără să lipsească nici controverse, nici tristeți ... Autorul exprimă și el câteva sugestii fine privind încadrarea ambianței a monumentelor făcute să nemurească morții noștri. Forța lucrării este căutată cu mult entuziasm în adânci rădăcini spirituale - arhetipuri de dincolo de timp - ca și în universalitate. Ne mai întâlnim cu alt mare român la Paris: **Matilda Ghyka**, cel care consemna relația dintre ritmul arhitectonic la Brăncuși și incantație, sub semnul eternului "număr de aur".

Ce-ar mai putea adăuga un titlu despre "opera deschisă", elaborat tot în lumea noastră, dar la Chișinău? Scriitorul dispune aici de noua perspectivă pe care i-o dă distanța și amintirea obsedantă:

"Părăsești Târgu-Jiu! conștii că dincolo se află summum-ul și sinteza creației brăncușiene. Or, așa este cu toate marile locuri de artă: abia ai plecat și-ți reposeszi deja că n-ai privit destul, nu îndeajuns de amănunțit aici sau dincolo. Distanța accentuează acest sentiment ..." Devin acum mai impunătoare aritmetica și geometria de cea mai înaltă tradiție. Prin forța simbolică elementele cosmice: apa și pământul parcului de lângă Jiu, focul (Soarele) și aerul Coloanei. Cu o observație pertinentă: Complexul s-a născut printr-o "comandă", dar ea căzuse în plin peste căutări vechi ale artistului, matur, în plină capacitate creatoare. Ansamblul artistic "ne mișcă", independent de cuvintele folosite pentru a-i formula o denumire cât mai sugestivă. Moartea este eliberată de tragic, prin el.

Explorarea continuă mai adânc spre problemele structurilor, măiestriei, genezei, în atmosfera originară din vechi așezări transilvane. Un nou apel la Blaga, spre a se face înțeles saltul de la cultura minoră la cultura majoră, nu prin repetare, ci prin sublimare (**Geneza metaforei și sensul culturii**).

Finalul cărții se consumă la Paris: ieșim din spațiul românesc.

Suntem în Cimitirul Montparnasse, la mormântul Taniei Rașevskaia, străjuit de **Sărutul** monumentalizat. Pentru a pătrunde în chiar **Atelierul lui Brăncuși** așa cum se află el reconstituit, la Centrul Pompidou.

Din acest lung periplu, s-ar părea că lipsește copilăria artistului: Hobita. Dar Fauchereau a urmărit peste tot opera, nu viața. Eternul și nu efemeritatea.

NINA STÂNCULESCU

LUMINA SCULPTURALĂ ȘI SCULPTURA-LUMINĂ

"Avez-vous déjà regardé une statue antique à la lampe?" îl întreabă Rodin pe Paul Gsell într-una din convorbirile lor consemnate în volumul *L'Art*. Și adaugă puțin mai departe: "Vous semblez considérer comme une fantaisie bizarre l'idée de contempler de la sculpture autrement qu'en plein jour" (1).

Și drept urmare, ia o lampă pe care o așează lângă un tors de Venus în marmoră și imprimă pedestalei statuii, încet, o mișcare de rotație. Torsul nu numai că se animă de un dinamism tainic, părând să palpate, în plus, începe să dezvăluie nuanțe și finețe ale modelajului ce altfel ar fi trecut neobservate.

Dacă în pictură valoarea plastică a unor fascicole de lumină căzând asupra subiectului din diferite unghiuri ascunse dinăuntru tabloului a fost intrucâtva cunoscută încă dinainte de Carravaggio, la sfârșitul secolului al XVI-lea, determinând o întreagă mișcare a acelor "tenebroși" - luministi - proliferând mai ales în secolul al XVII-lea în tot Occidentul, sculptorii, la rândul lor, au intuit din cele mai vechi timpuri importanța efectelor luminii, a umbrei și penumbrei asupra unei sculpturi, spre a reliefa detaliile, a da expresivitate ansamblului, conferindu-i astfel o pregnanță deosebită. Ancadramentul arhitectural, între altele, a intrat desigur din acest punct de vedere în calculele plăsmuitorului egiptean, sumerian, grec și mai departe până în zilele noastre, învâluind un relief sau un ronde-bosse într-o aură aproape magică.

Pe Brâncuși, jocul luminii asupra lucrărilor sale l-a fascinat de timpuriu. O dovedesc cu prisosință fotografiile executate de el însuși în atelierul său. În spectacolul vrăjitor al sculpturilor, cu soclurile lor alăturate în variate combinații, uneori rotindu-se lent, lumina, ca și spațiul, ca și spațiul-lumină, intervineau cu un rol bine delimitat: nu doar de decor (sau eventual de figuratie), ci de autentice personaje, ce intrau într-un dialog semnificativ cu operele propriu-zise. Este unul din lucrurile esențiale ale creației brâncușiene care nu s-a înțeles cu ocazia prestigioasei expoziții aniversare din primăvara 1995, de la Centre G.Pompidou din Paris. Brâncuși a fost poate primul sculptor contemporan care și-a propus în mod deliberat să se prevaleze de efectele luminii în sculptură, articulând o lumină sculpturală.

După Brâncuși, artiștii ce i s-au recunoscut urmași, precum H.Moore, Barbara Hepworth, sau Etienne Hajdu și alții, exploatând valențele plinului și golului, ale intreruperilor de mase ale convexului și concavului, ale cavitațiilor întunecate și protuberanțelor luminoase, nesfârșite vibrații și irizări ale relieforilor, au recurs la calitatea luminii "de a sculpta". Și în acest sens e greu să nu ne aducem aminte de acel relief al lui Ion Vlad de pe zidul Maternității din Onești, a cărui formă se preschimbă necontenit, într-o mereu armonioasă alcătuire, după cum, din zori și până seara, cad frunzele solare asupra lui. Superbă întretesere de lumină și umbră, modelată de sculptura însăși, pe peretele alb. Întinzându-se în epoca noastră încă tehnicistă, V.G.Paleolog îl amintește și pe N.Schäffer, cu "magiile lui tehnico-

dinamice", care, de asemenea s-a recunoscut a fi urmaș al lui Brâncuși (2).

Dar în opera brâncușiană lumina a avut un rol mai important decât acela de a anima și a da expresie plastică luminând. Pe parcursul înaintării către esențe, într-un proces de continuă stilizare și epurare, Brâncuși a recurs de multe ori la o șlefuire (polisare) a formelor ce le-a adus până la luciul oglinzii. Astfel au devenit, prin reflectarea luminii ce le înconjoară, receptacole ale universului, variate și individualizate imagini ale Marelui Întreg. Însă, odată cu acestea, au început să iradiază o lumină ce nu le mai venea din afară, ci se revărsa din însăși ființa lor. Este instaurată acea "sculpture comme foyer de lumière et sculpture irradiante", cum o numește V.G.Paleolog, purtând o lumină "dont la mission serait de jaillir impétueusement du sein même de la matière: 'sculptura luminescentă' (3). Prin această realizare, simbolismul artei lui Brâncuși a depășit simpla semnificație plastic-estetică și chiar pe cea doar umană și a atins sferile transcendentalului. Toate bronzurile sale într-atât de polisate (Măiastra, Muza, Dra.Pogony, Începutul lumii, Leda, Peștele, Cocosul etc.) au câpătat o astfel de valență. În toate, ovoidul original este și un germene (de aur) al lumii, formă esențială și pură a tot ce există, "forma absolută (ce) cuprinde în ea toate formele, fiind totodată lumină", cum remarcă Sergiu Al.George, căci în "coborârea spre forme primordiale, complexitatea se subliniază în virtualitatea luminii" (4).

Prima operă brâncușiană care, evoluând în variante succesive, a ajuns iradiantă, a fost Măiastra. Tot mai lăsfornă, ea s-a preschimbă în Pasăre de aur și apoi în Pasăre în văzduh. Într-una din aspectele acestei din urmă forme este reprezentată într-o fotografie a atelierului, în mijlocul unei vraște de lucrări încheiate și blocuri de piatră, dominând prin statura ei verticală și luminoasă, care e deopotrivă Zbor, Înălțare, Ocrotire, Luminare și un încă mai mult ce le transcende pe toate. Imaginea ei amintește faptul că: "se știe că în toată lumea revelația cea mai adecvată a divinității se efectuează prin lumină" (Dicționar de simboluri, de J.Chevalier și A.Gheerbrant (5)). Acest simțământ este întărit printr-o anume ciudată fotografie din volumul *La sculpture de ce siècle* a lui M.Scuphor, unde, între pereți imaculați albi, în fund și aproape

Pridvorul Bisericii de lemn din satul Gureni, comuna Peștișani.
Fotografie de Iulian Cămui

de mijloc, se înalță Pasărea în spațiu, din 1926, pe un soclu prelung din lemn și piatră în timp ce în prim-plan, la stânga, *La Figure ancienne*, creată probabil cam odată cu *Cumințenia pământului*, 1907, în piatră, cu o semnificație probabil apropiată, astăzi la Chicago, dar în genere puțin cunoscută și deloc expusă, seamănă mult prea mult cu o orantă îngenuchiată pe un podium înaintea ei și care i se închină (6).

În iconografia creștină, imaginea unui porumbel ca simbol al celei de-a treia persoane a lui Dumnezeu, Sf.Duh, este de mult intrată în conștiințe și firească.

Desigur, Divinitatea, ca lumină, nu poate fi văzută decât de ochi duhovnicești și nu de cei obișnuiți, nefiind vorba de o lumină materială și nici măcar spirituală, ci de una "necreată", ce depășește și simțurile și rațiunea. Dar, spre a se exprima, arta se poate folosi de simboluri. Imaginile lumii materiale pot sugera "invizibilul". Iar lumina materială este probabil, alături de muzică, cea mai aptă de a se apropia de o sugerare a Dumnezeirii. Și tocmai de aceea poate, așa după cum declară V.G.Paleolog, a simțit și Brâncuși dorința "să sculpteze cu lumina". Era un mod de a vorbi metaforic de propriu-zis cel mai arzător dor al spiritualității isihaste, de care regiunea copilăriei lui era încă atât de îmbibată: "strălucirea luminii cerești întru revelația și puterea Duhului" (7).

Sculptura lui a devenit sculptură-lumină! Deplină expresie a acestei sculpturi-lumină o constituie însă, desigur, *Coloana nesfârșită* de la Târgu-Jiu, sîmumul creației sale, Copac al Vieții și al Cerului, simbol deopotrivă al esenței cosmice și al luminii absolute. Prin "măgelele" ei de o ascetică austeritate ce se înalță întru nesfârșire, ea reprezintă în același timp și pulsația inimii într-o neîntreruptă rugăciune care leagă pământul de Cer. Nu mai este doar o tindere către Divin, ci, proiectată a fi construită din fontă alămită strălucitoare precum aurul (simbol prin excelență al Dumnezeirii), ea devine însemn al unirii creației cu Creatorul ei, deci al îndumnezeirii lumii: strălucimare dinăuntru prin Harul Divin. "Ai înțeles, frate", spune Sf.Grigore Palama "că mintea eliberată de patimi se vede pe sine ca lumina în timpul rugăciunii și e înconjurată de lumina dumnezeiască" (8).

Cum și-a "văzut" și dorit Brâncuși *Coloana nesfârșită* reiese pregnant dintr-o fotografie din 1926, a Coloanei în lemn, în grădina lui Edw.Steichen la Voulangis: răsărind ca o lumină printre tenebre.

De unde, *Coloana nesfârșită*, poate mai mult decât oricare altă operă brâncușiană, revărsa simbolic prin și odată cu lumina ei și Bucuria cea mai deplină și mai adevărată: cea a transfigurării. Așa după cum a spus-o și Brâncuși însuși: "Nu căutați formule ascunse și mistere! Priviți-le până când le vedeți: vă dau Bucurie curată!"

NOTE:

1. Auguste Rodin, *L'Art*, Entretiens réunis par Paul Gsell, B.Grasset ed., Paris, 1911, p.41
2. V.G.Paleolog, *Despre luminiscentele materialului și lumina sculpturii*, "Ramuri" 7/1970, p.21
3. V.G.Paleolog, C. Brâncuși, București, 1947, p.16
4. Sergiu Al.George, *Comentarii indiene la Brâncuși*, în vol. *Arhaic și universal*, Ed.Eminescu, 1987, p.108,116
5. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Ed.Artemis, 1995, vol.II; cap.Lumină, p.238, citat din Jean Paul Roux, *Faune et Florr sacrées dans les sociétés Altaïques*, Paris, 1966, p.228.
6. Michel Seuphor, *La sculpture de ce siècle*, Ed.du Griffon, Neuchâtel, 1959, p.10
7. Sf. Grigore Palama, *Tratatul al treilea din triada întâi contra lui Varlaam*, în vol. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura sfântului Grigorie Palama*, ed. Scripta, București, 1993, p.183
8. Id. Ibid. p.181.

ION CEPOI

1996 - DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ-N TOAMNĂ

Că m-am născut și am crescut la câteva sute de metri de Coloana lui Brâncuși este un dar și o binefacere trimisă de Dumnezeu.

Că, adolescent fiind, îmi închipuiam că singurul ritual esențial al vieții este acela de a-ți îmbrățișa iubita lângă Poarta Sărutului, este o problemă de percepție individuală a eternității și nu mă rușinez de ea nici acum.

Că viețuirea în incinta unui teritoriu al sacralității nu înseamnă, obligatoriu, și sacralizarea propriei ființe, este o problemă de - hai, să-i zicem - psihologie socială.

Că fără voința mea expresă dar cu acordul conștient al întregii mele alcătuirii fizice, l-am simțit pe Brâncuși ca făcând parte din mine, în același mod și în aceeași măsură ca Dumnezeu, iarba, râul, copacul este, iarăși, o problemă de minimă morală.

Că, ani de zile, plecat pe alte meleaguri, ori trăitor în cetate, n-am simțit nevoia să-mi teoretizez starea de Brâncuși, la fel cum n-am simțit nevoia să-mi teoretizez nici unul(una) dintre gesturile sau deprinderile diurne precum a respira, a munci, a urî, a iubi, a merge etc., este o problemă care ține, evident, de ambiguitatea certă a fiecărei ființe. Și asta pentru că știam că toate acestea există pur și simplu, sunt ale mele, funciarmente sunt proprietarul și administratorul lor, - bun, rău, prost, dar sunt, domnule, sunt - trăiesc în mine, cu mine și dincolo de mine, pretutindeni și dintotdeauna. Aveam, adică, percepția, realitatea și miracolul vieții și, cu toată umilînța omului simplu, a operei de artă. Simțeam, știam - nu știu de unde și nu are, de altfel, nici o importanță - că, odată acceptată ca atare, opera de artă originală este o ființă care se naște și-și zămislește soarta care îi este dată. Natu-

ral. De la Dumnezeu. Adică fără intervenția violentă, chiar bine intenționată, a omului.

Am văzut zilele trecute Coloana. Un pilon metalic înălțându-se stingher ca un țipăt de copil părăsit, văduvit de romburi pe care abia acum le-am simțit cât de familiare mi-au fost toată viața.

Mi-am imaginat atunci - Doamne ferește! - Voronețul, Turnul din Pisa, piramidele din Egipt demontate bucătă cu bucată, lustruite cu o pânză curată, cârpite prin punctele esențiale, tăvălite bine prin unsoarea câtorva chimicale și puse apoi la locul lor, dacă locul lor le mai păstra Locul. Pentru prima dată mi-am dat seama că, de fapt, sacrul și sacrilegiul au aceeași rădăcină. Diferența e dată de nuanșa opțiunii.

Brâncușienizat fără voia mea, aidoma zecilor de miu de locuitori ai Târgului, organic am simțit că-mi lipsește ceva. (Nu polemizăm cu nimeni. Nu avem nici puterea, nici competența necesare. Credem doar, sincer, că într-o lume a cărei tehnologie investighează, și cu destul succes, secretele Marelui Univers, s-ar fi găsit o soluție de ajutorare a Operei, alta, decât autopsia tragică din momentul de față, păstrându-se astfel și realitatea și mirajul Creației). Întâia oară în viață am realizat, mental și fizic, doar latura mecanică, tehnică, inginerescă, rece, inumană a lucrării. Miracolul capodoperei dispărute. De acum în locul ei poate fi pus orice. Oricum va fi altă Coloană. Pentru mine, de acum înainte, Înălțarea lui Brâncuși își va metamorfoza ființa în romburi veșnice din văzduhul și subvăzduhul fostei Coloane. Ca muritor de rând altceva nici nu mă mai interesează. Eu am Coloana mea și nu mi-o poate lua nimeni. Nici măcar Dumnezeu.